

VATT-KESKUSTELUALOITTEITA
VATT-DISCUSSION PAPERS

318

LASKU- JA
KASVUALOJEN
TYÖMARKKINAT
1990-LUVULLA

Mikko Peltola
Jarno Soininen

ISBN 951-561-474-0

ISSN 0788-5016

Valtion taloudellinen tutkimuskeskus

Government Institute for Economic Research

Arkadiankatu 7, 00100 Helsinki, Finland

Email: etunimi.sukunimi@vatt.fi

Oy Nord Print Ab

Helsinki, joulukuu 2003

PELTOLA, MIKKO – SOININEN, JARNO: LASKU- JA KASVUALOJEN TYÖMARKKINAT 1990-LUVULLA. Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Research, 2003, (C, ISSN 0788-5016, No 318). ISBN 951-561-474-0.

Tiivistelmä: Tutkimuksessa tarkastellaan taantuneiden toimialojen palkansaajien työmarkkinauria 1990-luvulla sekä kasvaneiden toimialojen rekrytointeja 1994–1999. Tarkastelu suoritetaan paneeliaineistolla, joka sisältää kaikki Suomen palkansaajat. Taantuneilta toimialoilta menetti työpaikkansa yli 150 000 henkilöä vuosikymmenen alun laman aikana. Heistä yli kolmasosa on jäänyt ilman pitempikestoista työsuhdetta vuosikymmenen aikana ja siten syrjäytynyt työelämästä. Heikoimmin ovat menestyneet yli 53-vuotiaina ja 16–27-vuotiaina työpaikkansa menettäneet henkilöt. Kasvualojen rekrytoinnit kohdistuvat suurimmaksi osaksi henkilöihin, joilla ei ole aiempaa työkokemusta rekrytointitoimialalta. Ominainen piirre on ollut työvoiman ulkopuolelta tapahtuvien rekrytointien lisääntyminen. Työttömien merkitys työvoimanlähteenä on vähentynyt. Sen sijaan toisten toimialojen työllisten merkitys rekrytoinneissa on joillakin toimialoilla korostunut.

Asiasanat: Työmarkkinat, paneeliaineisto, rekrytointi, työttömyys

PELTOLA, MIKKO – SOININEN, JARNO: LASKU- JA KASVUALOJEN TYÖMARKKINAT 1990-LUVULLA. Helsinki, VATT, Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Government Institute for Economic Research, 2003, (C, ISSN 0788-5016, No 318). ISBN 951-561-474-0.

Abstract: This study examines the Finnish labour market in the 1990s from two perspectives. First, we explore the labour market success of workers who lost their jobs during the deep recession in 1990–1993, in such lines of business where employment diminished during the whole decade. Secondly, we analyze who were recruited in 1994–1999 to the growth industries during the post-depression boom. The study utilizes a panel data consisting of all the people who have been employed in any of the years 1990–2000 and the employing companies. Nearly half of the 400 000 employed in the regressive branches lost their jobs in the years 1990–1993. Over a third of them were not able to re-establish stable employment during the decade. Most poorly in creating new careers succeeded those in the age groups 16–27 years old and over 53 years. The growth industries recruited mostly employees who had no previous work experience from the branch. A distinctive feature was the increase of recruitments from outside the labour force. The importance of the unemployed as a labour resource diminished during the period under review; instead the recruiting of employees from other industries increased in some branches.

Key words: Labour market, panel data, recruitment, unemployment

Kiitämme ohjaajiamme Kari Hämäläistä ja Tomi Kyyrää hyödyllisistä kommentteista. Lisäksi kiitämme Heikki Räisästä hyvistä kommentteista sekä Ossi Korkeamäkeä arvokkaasta työstä Tilastokeskuksessa.

Tämä työ on laadittu osana korkeakouluharjoittelua Valtion taloudellisessa tutkimuskeskuksessa.

Yhteenveto

1990-luvun aikana Suomen työmarkkinoilla tapahtui merkittävää liikehdintää työttömyyteen ja työllisyyteen. Vuosikymmenen alkupuolella työttömyys muodostui ongelmaksi, jota hyvä talouskasvu ja sen myötä syntyneet uudet työpaikat eivät ratkaisseet kokonaan. Tässä tutkimuksessa tarkastellaan molempia työvoiman virtoja, irtisanomisia ja rekrytointeja, kattavien henkilö- ja yrityspaneelien avulla. Taantuneilta toimialoilta 1990-luvun taloudellisen laman aikana irtisanotujen palkansaajien työmarkkinapolkujen kuvailulla valaistaan osaa työvoiman tarjonnasta ja henkilöiden työelämään palaamisen laajuutta. Vuosien 1994–1999 välisenä aikana voimakkaasti kasvaneiden toimialojen rekrytointien tutkimisella selvitetään, mistä kasvualat ovat työvoimansa rekrytoineet.

Vuosien 1990–1993 taantuneilla toimialoilla työssä olleista henkilöistä lähes puolella työsuhde päättyi kyseisten vuosien aikana. Näistä hieman alle 180 000 henkilöstä joka kolmas on syrjäytynyt työelämästä työsuhteen päättymisen jälkeen 1990-luvun loppupuolella. Kaikista heikoimmin uuden työuran ovat onnistuneet luomaan irtisanomishetkellä 53–65-vuotiaat henkilöt, joista vain alle viidennes on vakiinnuttanut työsuhteen päättymisen jälkeen asemansa työelämässä. Nuorista (16–28-vuotiaista) melkein viidennes on pudonnut työelämästä. Aikuisilla ja keski-ikäisillä työelämään paluu on huomattavasti yleisempää kuin nuorilla tai ikääntyneillä. Korkea koulutus tai työsuhteen päättymisen jälkeinen koulutus ovat edistäneet työelämään paluuta.

Kasvualojen rekrytoinnit lisääntyivät selvästi tarkasteluajanjakson 1994–1999 loppua kohden. Työvoiman vaihtuvuus on ollut suurta ja kehitys on eriytynyt selvästi myös toimialojen sisällä. Rekrytointinopeuden kasvu on tapahtunut lähinnä palvelualoilla. Rekrytoinnit kohdistuvat suurimmaksi osaksi henkilöihin, joilla ei ole aiempaa työkokemusta rekrytointitoimialalta. Toimialalla aiemmin työskennelleet rekrytoidaan pääasiassa toisesta toimipaikasta. Ominainen piirre on ollut työvoiman ulkopuolelta tapahtuvien rekrytointien lisääntyminen. Näin opiskelijat ja kokemattomat nuoret ovat vastanneet kiihtyneeseen työvoiman kysynnän kasvuun. Työttömien merkitys työvoiman lähteenä on vähentynyt. Tarkasteluperiodin lopulla sopivia oman toimialan työttömiä ei selvästikään löydy enää lamanjälkeiseen tapaan. Sen sijaan toisten toimialojen työllisten merkitys rekrytoinneissa on joillakin toimialoilla korostunut. Työvoimapoliittisissa toimenpiteissä olevia rekrytoidaan suhteellisesti varsin vähän.

Sisällys

1 Johdanto	1
2 Aineisto ja tarkastelukehikko	4
3 Toimialojen palkansaajien määrän kehitys	6
3.1 Taantuneet toimialat	7
3.2 Kasvutoimialat	11
4 Taantuneiden toimialojen palkansaajien työmarkkinaurat 1990-luvulla	14
4.1 Taantuneilla toimialoilla työskennelleet	14
4.2 Työsuhde päättynyt lamavuosina	18
4.3 Pysyvästi työelämän ulkopuolelle joutuneet	20
4.4 Eri ryhmien pääasiallinen toiminta vuoden 1999 lopussa	21
5 Kasvualojen työvoiman rekrytoinnit 1994–1999	24
5.1 Lähestymistapa ja menettely	24
5.2 Rekrytointien lisääntyminen	25
5.2.1 Toimipaikassa aiemmin työskennelleet	26
5.2.2 Toimialalla aiemmin työskennelleet	27
5.3 Rekrytointien kohdentuminen	28
5.3.1 Työvoiman ulkopuolisten rekrytointien lisääntyminen	28
5.3.2 Muiden toimialojen työlliset työvoimavarana	30
5.3.3 Työttömien osuus rekrytoiduista vähentynyt	31
5.3.4 Työvoimapolitiittiset toimenpiteet	31
5.4 Rekrytoitujen taustaominaisuuksista	32
5.4.1 Nuoruus ja kokemattomuus korostuneet rekrytoinneissa	32
5.4.2 Opiskelijat ja kouluttautuneet rekrytoinneissa	34
6 Lopuksi	35
Kirjallisuus	37

1 Johdanto

Kahdeksankymmentäluvulla Suomen työllisyysaste oli korkea. Vuosikymmenen lopulla korkeasuhdanteen aikana esille nousi jopa uhkakuva työvoiman riittävyydestä yksityisen ja julkisen sektorin tarpeisiin (Kiander & Vartia 1998, 288). Lamavuodet seuraavan vuosikymmenen alkupuoliskolla käänsivät työllisyystilanteen pääläelleen ja puheet työvoimapulasta painuivat taka-alalle. Laman jälkeinen erinomainen talouskasvu ei ole tuonut toivottua vähennystä työttömien määrään. Pohdinnat työvoiman riittävyydestä ovat kuitenkin palanneet takaisin talouskeskustelun yhdeksi teemaksi. Osaltaan keskustelu on virinnyt väestön ikääntymisen tuoman työvoiman riittävyyden uhkakuvan pohjalta. Toinen merkittävä lähtökohta mielipiteille on ollut osaavan ja ammattitaitoisen työvoiman puute (esim. Tiainen 2003, s. 78–79).

Syitä korkeaan työttömyyteen on esitetty kirjallisuudessa lukuisia. Mielenkiintoinen ajatus sisältyy näkemykseen siitä, että laman aikana työttömiksi jääneet henkilöt ovat työttöminä ollessaan menettäneet ammattitaitoaan, jonka seurauksena he eivät enää ole kelvollista työvoimaa yritysten tarpeisiin. Ammattitaidon ja työkunnan heikkenemisen lisäksi näiden henkilöiden työmarkkinakelpoisuus on heikentynyt talouden rakenteellisten muutosten vuoksi (Kiander ym. 2003). Informaatiotekniikan voimakas kehitys ja sen aiheuttamat muutokset yritysten toimintatavoissa ovat asettaneet myös työntekijöille kokonaan uusia vaatimuksia. Tämän erityisosaamista korostavan kehityksen ennakoidaan jatkuvan myös tulevaisuudessa (Työministeriö 2003).

Työn löytäminen voi olla hyvin vaivalloista. Huonoina taloudellisina aikoina työtä ei yksinkertaisesti ole tarjolla. Tällöin myös kilpailu avoimista työpaikoista on tiukempaa suuremman joukon etsiessä työpaikkaa harvempien avoimien paikkojen joukosta. Työn saanti voi olla vaikeaa myös muista syistä. Henkilön taidot ja osaaminen eivät välttämättä ole juuri sellaisia kuin työnantaja toivoisi. Samat vaikeudet kohtaa myös työtä kysyvä talouden toimija. Yrityksen rekrytointi saattaa viivästyä sopivien työnhakijoiden vähyys vuoksi.

Suomessa palkoista sovitaan ammattiliittojen ja työnantajajärjestöjen kesken valtakunnallisella ja liittokohtaisella tasolla. Sopimukset ovat yleissitovia, ja usein palkankorotuksista sovitaan keskusjärjestöjen tasolla eikä toimialakohtaisesti. Huonon tuottavuuden yritykset (toimialat) saattavat joutua maksamaan työntekijöilleen samansuuruiset palkankorotukset kuin paremmin tuottavat yritykset (toimialat). Tämäntyyppinen palkansopimisen mekanismi johtaa talusteorian mukaan työvoiman määrän sopeutuksiin yrityksissä. (Boldt & Laine 2001).

Keskitettyjen tulosopimusten vaikutuksista vallitsevan optimistisen näkemyksen mukaan sopimusjärjestelmä parantaa menestyvien alojen mahdollisuuksia investoida, laajentaa toimintaansa ja sitä kautta myös työllistää enemmän henkilökun-

taa. Kannattamattomien yritysten poistuminen markkinoilta nopeutuu ja heikosti tuottavien yritysten täytyy tehostaa toimintaansa, koska palkankotukset muodostuvat korkeiksi niiden näkökulmasta. Taantuvilta aloilta ja yrityksistä vapautuisi näin työvoimaa kasvavien yritysten ja toimialojen käyttöön, mikä helpottaisi niiden työvoiman saatavuutta ja hillitsisi kasvualojen palkkapaineita. Tätä näkemystä voidaan epäillä korostamalla, että työntekijät eivät ole helposti siirrettävissä toimialalta toiselle tai edes työpaikasta toiseen (Borjas 2000, 472). Taantuvilta aloilta vapautuva työvoima ei kenties ole kasvualojen- tai yritysten käytettävissä ilman kustannuksia aiheuttavaa uudelleen koulutusprosessia, vaan saattaa päätyä työttömyyteen pitkäksi aikaa.

Tämä raportti tarkastelee 1990-luvun työmarkkinoita kattavan, lähes kaikki suomalaiset yritykset ja palkansaajat sisältävän paneeliaineiston avulla. Ensiksi kiinnostuksen kohteena ovat lama-aikana taantuneilta toimialoilta¹ työpaikkansa menettäneiden työmarkkinaurat työsuhteen päättymisestä vuoden 1999 loppuun saakka. Toisena kiinnostuksen kohteena on kasvutoimialojen työvoiman rekrytointi. Tämän selvästi työvoiman kysyntäpuolen näkökulman tarkoituksena on selvittää, mistä kasvutoimialat hankkivat työvoimansa. Molempia näkökulmia ovat motivoineet työmarkkinoiden kohtaannon ongelmat. Tarkoituksena onkin etsiä vastauksia kysymyksiin 1990-luvulla muuttuneista työmarkkinoista.

Työvoiman tarjontaa sivuavassa näkökulmassa tarkastellaan taantuneilta toimialoilta 1990-luvun lamavuosina irtisanottujen, irtisanoutuneiden tai muusta syystä työttömyyteen joutuneiden ihmisten työmarkkinauran vaiheita 1990-luvulla. Erityisesti halutaan kiinnittää huomiota näiden henkilöiden työttömyyden pituuteen ja käyttäytymiseen työmarkkinoilla, kun he eivät ole työllisiä. Samalla tullaan havainnoimaan ketkä olivat työttömiksi joutuneita, mm. minkä ikäisiä he olivat ja mikä koulutus heillä oli. Vielä selvityksen kohteena on työttömyydestä irtautuminen, tarvittiinko uuden työuran luomisessa ja aseman työelämässä vakiinnuttamisessa esimerkiksi uutta koulutusta. Näin saadaan kuvaa siitä, kuinka suuri osa nykyisestä työttömyydestä on lama-ajan perintöä.

Kasvutoimialojen rekrytointeja tarkasteltaessa keskeistä on mihin työvoiman kysyntä on kohdistunut. Tarkoituksena on selvittää missä määrin työttömät ja työlliset kasvutoimialoilta sekä muilta toimialoilta ovat riittäneet vastaamaan kasvaneeseen kysyntään. Työelämän vaatimukset ovat voineet kasvaa siinä määrin, että esimerkiksi osa työttömistä ei enää kelpaa työnantajille. Siten rekrytoinnit ovat voineet kohdistua juuri toisille toimialoille tai kokonaan työvoiman ulkopuolelle. Lisäksi voidaan osittain havainnoida ovatko työvoimapolitiittiset toimenpiteet pystyneet vastaamaan muuttuneiden työmarkkinoiden tarpeisiin.

¹ Toimialojen valinta taantuneisiin ja kasvaneisiin toimialoihin tehdään pelkästään niiden palkansaajien määrissä tapahtuneiden muutosten perusteella. Taantuneet ja kasvaneet toimialat esitellään luvussa 3.

Raportin jäsentely on seuraavanlainen. Tutkimuksessa käytettävä aineisto esitellään lyhyesti luvussa 2. Taantuneiden ja kasvaneiden toimialojen palkansaajien määrien tarkastelut suoritetaan luvussa 3. Luvussa 4 tarkastellaan heikosti menestyneiltä toimialoilta lama-aikana työpaikkansa menettäneiden henkilöiden työmarkkinapolkuja 1990-luvulla. Työvoiman kysyntää käsitellään luvussa 5, jossa kuvaillaan vuosien 1994–1999 aikana voimakkaasti työllisyyttään lisänneiden toimialojen toimipaikoille tehtyjä rekrytointeja. Raportin olennaiset tulokset esitetään lyhyesti loppupäätelmissä.

2 Aineisto ja tarkastelukehikko

Tutkimuksen perustana on laaja suomalaisia yrityksiä ja työntekijöitä käsittävä paneeliaineisto. Aineisto on Tilastokeskuksen ylläpitämä ja sen sisältämät tiedot ovat peräisin useista eri rekistereistä. Aineiston henkilöpaneeli kattaa kaikki jonain vuosista 1990–2000 yksityisellä sektorilla yrittäjinä tai palkansaajina työskennelleet henkilöt. Yhteensä henkilöitä on aineistossa hieman yli neljä miljoonaa. Henkilö on otettu mukaan paneeliaineistoon, jos häneen oli jonkin vuoden lopulla liitettävissä yrityksen yritys- tai toimipaikkatunnus. Henkilöpaneelin perustietolähde on Työssäkäyntitilasto.

Henkilöaineistossa on jokaisesta henkilöstä kokoelma yleisiä tietoja kuten ikä, sukupuoli, koulutus, siviilisäätö ja asuinkunta. Tarkemmat seurantatiedot löytyvät jokaisen henkilön toimista työmarkkinoilla. Joka vuodelle aineistossa on henkilön vuoden lopun, viimeisen päättyneen ja pitkäkestoisimman työsuhteen sekä korkeintaan viiden työttömyysjakson alkamis- ja päättymispäivämäärät. Lisäksi aineistossa on tiedot vuoden aikana henkilöllä olleista työvoimakoulutus ja -sijoitusjaksojen² lukumääristä sekä vuoden viimeisimmän työvoimapolitiittisen jakson alkamis- ja päättymispäivämäärät.

Aineiston hyödyllisyys perustuu henkilöiden ja yritysten yhdistämismahdollisuuteen. Henkilöaineistossa on yritys- ja toimipaikkatunnus jokaisen vuoden viimeisen viikon päätoimiselle työsuhteelle. Yritystunnuksen perusteella työssäkäyvät henkilöt voidaan yhdistää yritysaineiston yrityksiin. Yrityksen oikeudellisen aseman perusteella erotellaan työntekijät eri sektoreihin ja kohdistetaan tarkastelu rahoituslaitoksiin, kotitalouksiin ja yrityksiin. Henkilöaineiston toimialatunnus merkitsee toimialaluokitus TOL95:n mukaista toimipaikan toimialaa. Näitä toimialatunnuksia käytetään lasku- ja kasvualojen toimipaikkojen erotteluun. Aineisto kattaa mielenkiintoisen periodin suomalaista taloushistoriaa ja sen avulla voi tarkastella lähes koko työssäkäyvän väestön työmarkkinakäyttäytymistä riittävällä tarkkuudella.

Henkilöaineistoa hyväksikäyttäen on luotu jokaiselle henkilölle kuukausittaiset työmarkkinatilat vuoden 1990 tammikuusta vuoden 1999 joulukuuhun saakka. Kuukausittainen työmarkkinatila voi saada jonkin seuraavista arvoista: työllinen, työtön, eläkkeellä, sijoituksessa, koulutuksessa, työmarkkinoiden ulkopuolella. Vuosi 2000 jätettiin tässä vaiheessa huomiotta, koska kaikkia päivämäärätietoja ei tälle vuodelle ollut saatavana ja osa kyseisen vuoden tiedoista on ennakkotietoja.

Kuukausittaisten työmarkkinatilojen perusteella voidaan määrittää henkilön tietyssä työmarkkinatilassa viettämät kuukaudet. Aineiston perusteella pystytään

² Sijoitusjaksoilla tarkoitetaan aktiivisen työvoimapolitiikan piiriin kuuluvia tukityö- ja työharjoittelujaksoja.

tarkastelemaan henkilön siirtymiä esimerkiksi työmarkkinatilasta toiseen tai työmarkkinoiden ulkopuolelle. Samoin on mahdollista tarkastella henkilön vuosittaisia rekrytoitumisia. Koska toimipaikka- ja yritystunnus on jokaiseen työssäkävijään liitettävissä vain vuoden viimeisen viikon työsuhteen osalta, rajoittuu esimerkiksi rekrytointien tarkastelu vuoden viimeiseen rekrytointiin.

Samasta seikasta johtuen aivan kaikkia taantuneilla toimialoilla vuosina 1990–1993 työskennelleitä henkilöitä ei saada tarkasteluun mukaan. Jos henkilö on työskennellyt toimipaikassa vuoden aikana mutta ei vuoden viimeisellä viikolla, niin tällöin tieto toimialasta ja toimipaikasta puuttuu. Toinen epätarkkuutta aiheuttava seikka on toimipaikkojen toimialojen määrittäminen, sillä mahdollisesti niiden toimipaikkojen joukossa joiden toimialaa ei ole syystä tai toisesta määritetty, saattaa olla myös taantuneiden toimialojen toimipaikkoja.³ Lukumääräisesti henkilöitä tulee mukaan hieman enemmän kuin yhtenäksään yksittäisenä vuonna valituilla taantuneilla toimialoilla yhteensä on työskennellyt. Tähän vaikuttaa työntekijöiden vaihtuvuus toimipaikoissa. Vaikka toimialat ovat taantuneet, on niille silti tehty uusia rekrytointeja (työpaikkojen määrä on vähentynyt, mutta jos henkilöiden vaihtuvuus on ollut suurta, niin toimialoilla työskennelleiden henkilöiden kokonaismäärä voi kasvaa).

Mukana olevien yritysten ja henkilöiden valintaan on vaikuttanut heidän asemansa työmarkkinoilla. Tutkimus kohdistuu yksityisen sektorin⁴ palkansaajiin heidän vuosittaisen päätoimipaikkansa mukaan, joten yrittäjät ja julkisen sektorin työntekijät on rajattu ulkopuolelle.

³ Toimipaikkojen määrä muuttuu aineistossa 1990-luvun aikana siten, että vuosina 1994 ja 1998 toimipaikkojen lukumäärät lisääntyvät tilastoinnissa tapahtuneiden muutosten vuoksi.

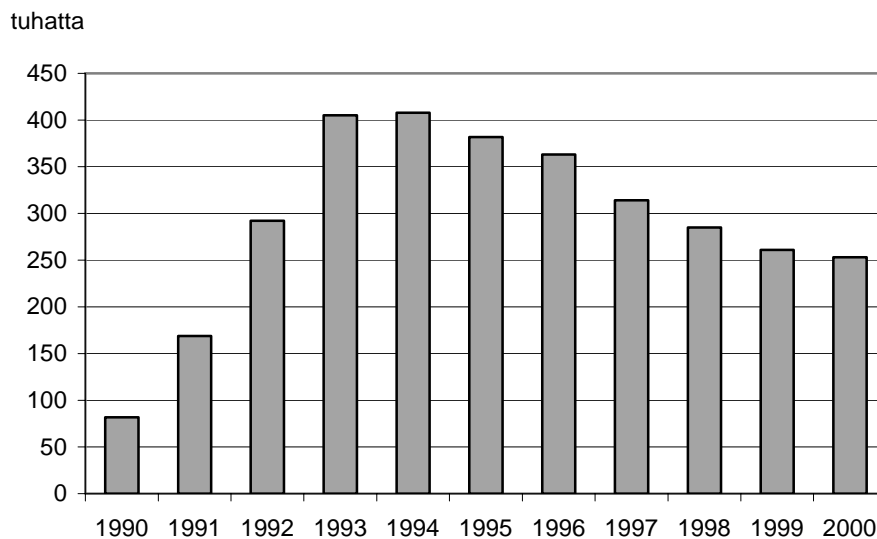
⁴ Yksityisellä sektorilla tarkoitetaan yrityksiä sekä rahoitus- ja vakuutussektoria Kansantalouden tilinpitäjärjestelmän mukaisesti. Julkiseen sektoriin katsotaan kuuluvaksi asunto-, julkis- ja voittoa tavoittelemattomat yhteisöt.

3 Toimialojen palkansaajien määrän kehitys

Kansantalouden toimialarakenne on jatkuvassa muutostilassa. Toimipaikkoja syntyy ja tuhoutuu niiden omien toimintaedellytysten ja talouden ulkoisten tekijöiden vaikutuksesta. Samoin on työpaikkojen laita. Viime vuosikymmenen alussa Suomessa koettiin voimakas taloudellinen lama, jonka aikana yrityksiä ja toimipaikkoja poistui markkinoilta vieden mukanaan valtaisan määrän työpaikkoja. Työttömien määrä lisääntyi ja Suomen työttömyysaste nousi ennennäkemättömän korkeaksi (kuvio 1). Neljän taantuman vuoden aikana 450 000 työpaikkaa hävisi työmarkkinoilta (Koskela & Uusitalo 2003). Toimialojen kesken oli kuitenkin eroavaisuuksia siinä, miten suuria suhteellisia palkansaajien määrien vähennyksiä tapahtui.⁵

Lamaa seurasi voimakkaan talouskasvun aika. Vuosina 1994–2000 talouskasvu oli keskimäärin 4,5 % vuodessa. Uusia työpaikkoja syntyi huomattavasti ja työllisten määrä koko kansantaloudessa oli vuonna 2000 lähes 300 000 suurempi kuin vuonna 1994. Työllisyys ei kuitenkaan kohentunut yhtä ripeästi kuin se oli lamassa heikentynyt ja työttömien määrä on pysynyt huomattavan suurena jo lähes kymmenen vuoden ajan (kuvio 1). Aivan kuten laman aikana olivat työllisyyden muutokset erisuuruisia toimialojen välillä kasvun vuosinakin.

Kuvio 1. Työttömät Suomessa 1990–2000

Lähde: Kansantalouden tilinpito 1975–2000. Tilastokeskus.

⁵ On syytä korostaa, että tämän raportin tarpeita varten tehty toimialojen jako taantuneisiin ja kasvaneisiin toimialoihin perustuu ainoastaan toimialojen palkansaajien määrien tarkasteluun. Niinpä esimerkiksi tässä taantuneeksi luokitellun toimialan yritysten yhteenlaskettu liikevaihto tai -voitto on saattanut tarkastelu-ajanjaksolla kasvaa.

3.1 Taantuneet toimialat

Taantuneilla toimialoilla tarkoitetaan tässä sellaisia toimialoja, joiden kokonaistyöllisyys palkansaajien määrällä mitaten on alentunut vuodesta 1990 vuoteen 2000 poikkeuksellisen paljon. Näillä toimialoilla työllisyyskehitys on ollut heikkoa myös vuosikymmenen jälkipuoliskon talouskasvun aikana. Ne taantuneiksi katsottavat toimialat, joissa työllisyys on kohentunut vuosikymmenen lopussa, ovat sellaisia joiden työllisyys vuonna 2000 on edelleen merkittävästi vuoden 1990 lähtötasoa alempana. Toimialojen työllisyyttä on tarkasteltu vain siltä osin kuin niillä on palkansaajia töissä Suomessa.

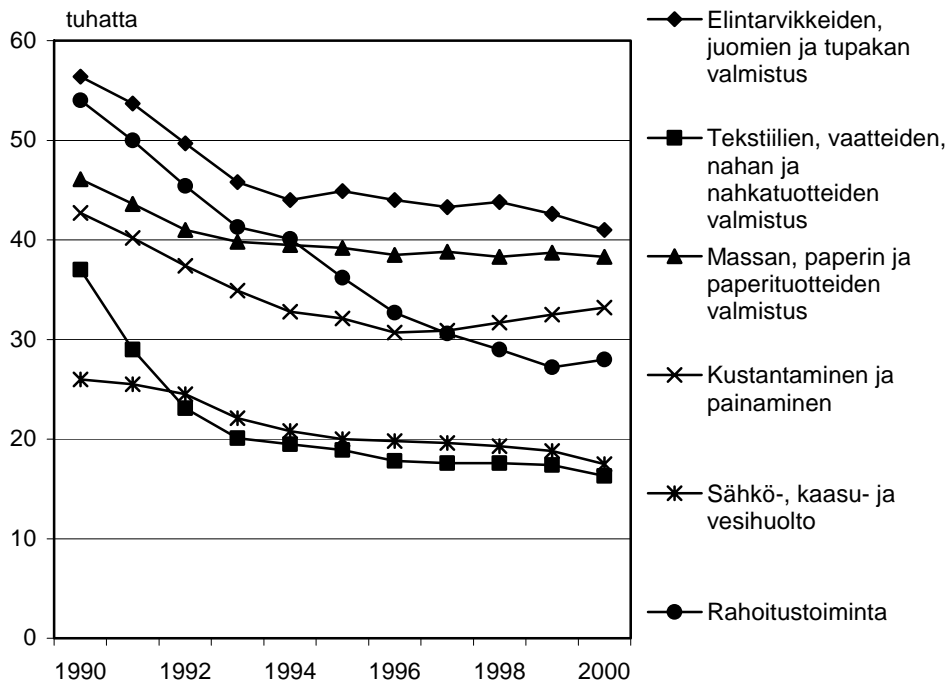
Taantuneiden toimialojen yritysten joukossa on kasvu- ja taantumismielessä hyvin heterogeenisiä yrityksiä. Joidenkin taantuneiden alojen yritysten henkilöstön määrä on voinut tarkasteluajanjaksolla jopa kasvaa (esimerkiksi fuusioiden, yritysstojen, poikkeuksellisen taitavasti toimineen yritysjohdon tms. seurauksena). Koska tarkastelu rajoittuu toimialatasolle, mukana on sekä henkilömääräänsä lisänneitä että supistaneita taantuneiden toimialojen toimipaikkoja ja yrityksiä.

Laman aikana palkansaajien kokonaismäärä väheni useimmilla toimialoilla. Vain kalatalous, öljytuotteiden, kaksin ja ydinpolttoaineen valmistus, sekä rahoitusta ja vakuutusta palveleva toiminta kasvoivat palkansaajien määrällä mitattuna vuosien 1990–1993 aikana. Eri toimialoilla työllisyys kehittyi eri tavalla myös kasvun vuosina 1994–2000. Toimialojen palkansaajien määrän muutokset vuosikymmenen jälkipuoliskolla ovat niiden erottelussa taantuneiksi ja kasvaneiksi toimialoiksi tärkeässä osassa.⁶

Kuviossa 2 esitetään valittujen taantuneiden toimialojen palkansaajien määrän kehitys tarkasteluajanjaksolla. Kaikista suurin muutos on koetellut tekstiilien, vaatteiden, nahan ja nahkatuotteiden valmistusta, jossa toimialan palkansaajien määrä on vähentynyt jo 1980-luvulta alkaen. Taantuma puri erityisen voimakkaasti tevanake-toimialan työllisyyteen. Lamavuosina lähes joka toinen toimialan palkansaaja menetti työpaikkansa. Toimialan kokonaistyöllisyys vähentyi yhteensä 20 700 palkansaajalla kymmenen vuoden jakson aikana.

⁶ Valittujen taantuneiden toimialojen määrittely ei ole täysin yksiselitteistä. Osa asetetut kriteerit täyttävistä toimialoista on jouduttu jättämään lähinnä aineistosta ja toimialojen luonteesta johtuen tarkastelun ulkopuolelle. Nämä toimialat ovat maa-, metsä- ja riistatalous, kemikaalien ja kemiallisten tuotteiden valmistus, maa- ja vesirakentaminen, posti- ja kuriiritoiminta, vakuutustoiminta.

Kuvio 2. Palkansaajien lukumäärät taantuneilla toimialoilla pois luettuna vähittäiskauppa ja kotitalousesineiden korjaus

Lähde: Kansantalouden tilinpito 1975–2000, Tilastokeskus.

Elintarvikkeiden, juomien ja tupakan valmistuksessa työllisyys aleni vuosikymmenen aikana 15 400 palkansaajalla, mikä vastaa noin kolmannesta alan vuosikymmenen alun palkansaajien määrästä. Suurin osa toimialan henkilöstövähennyksistä tapahtui laman aikana. Työpaikkojen lukumäärän lasku jatkui kuitenkin vielä laman jälkeenkin.

Massan, paperin ja paperituotteiden valmistuksesta katosi laman aikana yli 5000 palkansaajan työpaikka mikä vastaa noin kymmentä prosenttia vuoden 1990 palkansaajamäärästä. Alan pahin taantuminen osui lama-aikaan, mutta talouden elpymisen alettua ei toimialan palkansaajien määrä lisääntynyt, vaan se oli lievässä laskussa vuoteen 1996 saakka. Tämä toimiala on menestynyt hyvin tuotannon määrällä ja yritysten tuotoilla mitattuna. Alan työllisyys onkin hiukan kohentunut vuosikymmenen loppupuolella. Vuonna 2000 toimialalla oli kuitenkin työssä 7800 palkansaajaa vähemmän kuin tarkastelun alkuvuonna.

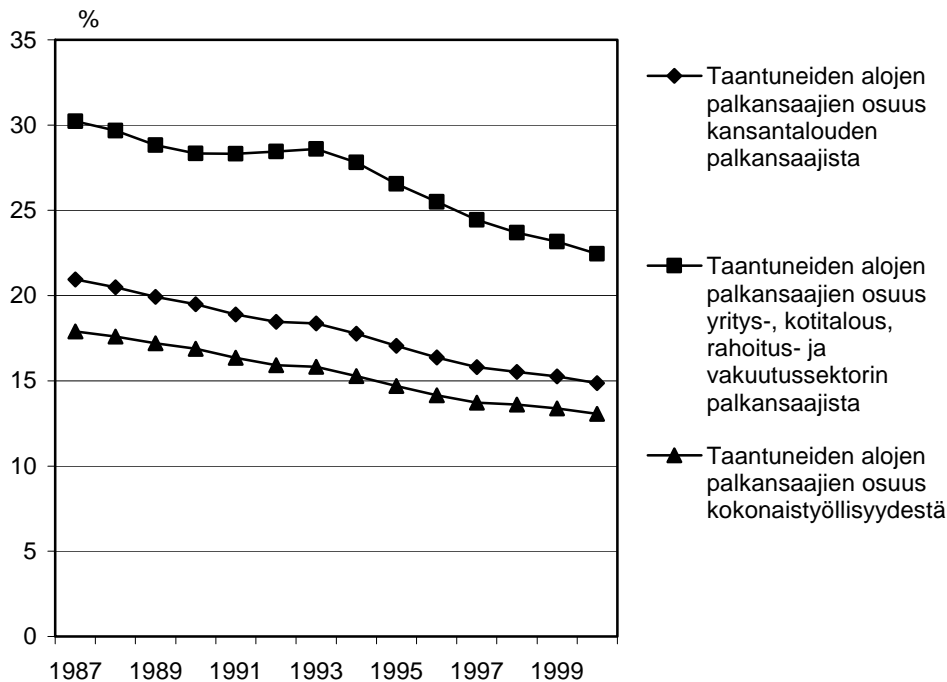
Kuten massan, paperin ja paperituotteiden valmistuksessaakin, merkittävin osa kustantamisen ja painamisen palkansaajien vähentymisestä tapahtui vuosien 1990 ja 1994 välisenä aikana. Vuosikymmenen viimeisinä vuosina toimiala on ollut lievässä kasvussa palkansaajien määrällä mitattuna, mutta vuonna 2000 toimialalla oli työssä 9500 palkansaajaa vähemmän kuin vuonna 1990.

Sähkö-, kaasu- ja vesihuollossa palkansaajien määrä on vähentynyt kohtuullisen tasaisesti jokaisena vuonna. Toimialan palkansaajien määrä on pienentynyt noin kolmanneksella kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2000 toimialalla oli työssä 8500 palkansaajaa vähemmän kuin vuonna 1990.

Lama iski erityisen rajusti myös vähittäiskauppaan ja kotitalouksineiden korjaukseen. Vuoden 1990 noin 160 000 palkansaajasta lähes joka kolmas menetti työpaikkansa vuoteen 1994 mennessä. Vuodesta 1995 lähtien toimialan palkansaajien määrä on ollut pienessä kasvussa. Myönteisestä kehityksestä huolimatta oli toimialalla työssä vuonna 2000 noin 30 000 palkansaajaa vähemmän kuin edellisen vuosikymmenen alkuvuonna.

Rahoitustoiminnassa palkansaajien kokonaismäärä on tasaisesti alentunut koko 1990-luvun ajan. Toimialan palkansaajien määrä on pienentynyt vuodesta 1990 vuoteen 2000 yhteensä 26 000:lla eli alan työpaikoista on hävinnyt melkein puolet.

Kuvio 3. Taantuneiden alojen palkansaajien suhteellisia osuuksia vuosina 1987–2000

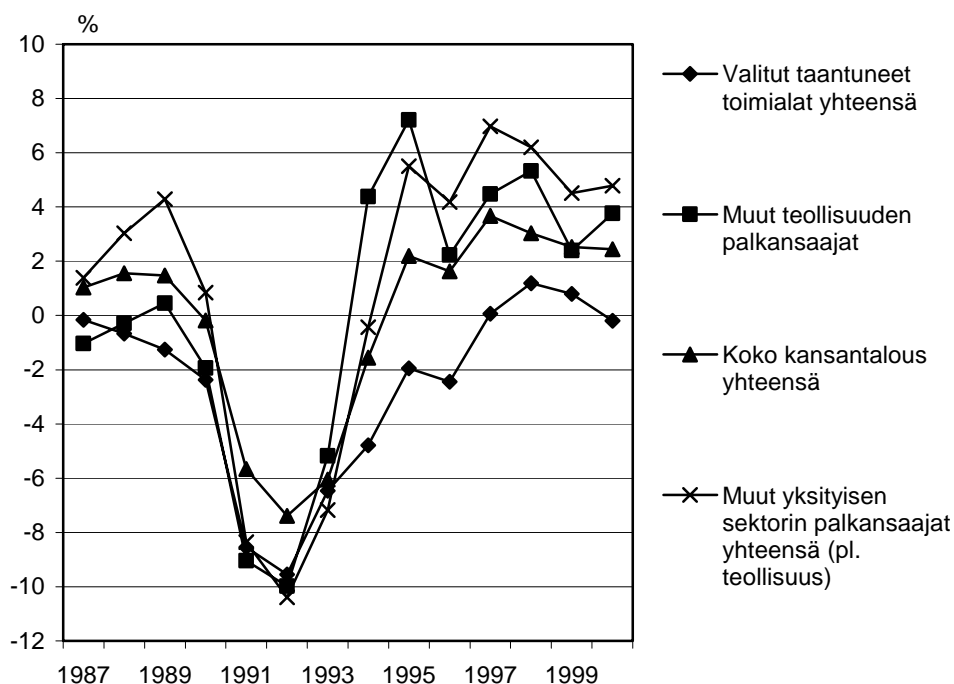
Lähde: Kansantalouden tilinpito 1975–2000, Tilastokeskus.

Edellä esitellyillä taantuneilla toimialoilla työskenteli vuonna 1990 yhteensä lähes 420 000 palkansaajaa. Vuoden 2000 aikana samoilla toimialoilla oli työssä lähes 120 000 palkansaajaa vähemmän, toisin sanoen näiden toimialojen työ-

paikkojen määrä on tänä aikana vähentynyt hieman yli 28 %. Tarkasteltavien alojen palkansaajien määrän osuus koko kansantalouden palkansaajien määrästä on näiden yhdentoista vuoden aikana vähentynyt vuoden 1990 19,5 %:sta hieman alle 15 %:iin (kuvio 3).

Kuviossa 4 on esitetty palkansaajien määrien suhteellisia vuosimuutoksia vuosien 1987–2000 aikana. Kuviosta käy ilmi, että valittujen taantuneiden toimialojen palkansaajien määrät ovat alentuneet jo vuodesta 1987 asti. Laman aikana kaikkien toimialojen (lukuun ottamatta julkista sektoria) palkansaajien määrät aleniivat jokseenkin yhtä voimakkaasti. Toimialojen kehitys kansantaloudessa vuosien 1993–1997 välisenä aikana onkin sitten eriytynyt selvästi. Taantuneiden toimialojen kymmenen vuotta jatkunut kokonaistyöllisyyden heikkeneminen katkesi vasta vuonna 1997.

Kuvio 4. Kansantalouden toimialojen ja sektoreiden suhteellisia vuosimuutoksia vuosina 1987–2000

Lähde: Kansantalouden tilinpito 1975–2000, Tilastokeskus.

3.2 Kasvutoimialat

Kasvutoimialoiksi on valittu kansantalouden tilinpidon kaksinumeroisen luokituksen mukaiset toimialat, joiden palkansaajien lukumäärät ovat kasvaneet vuoteen 2000

- yli 20:lla prosentilla vuodesta 1990

sekä

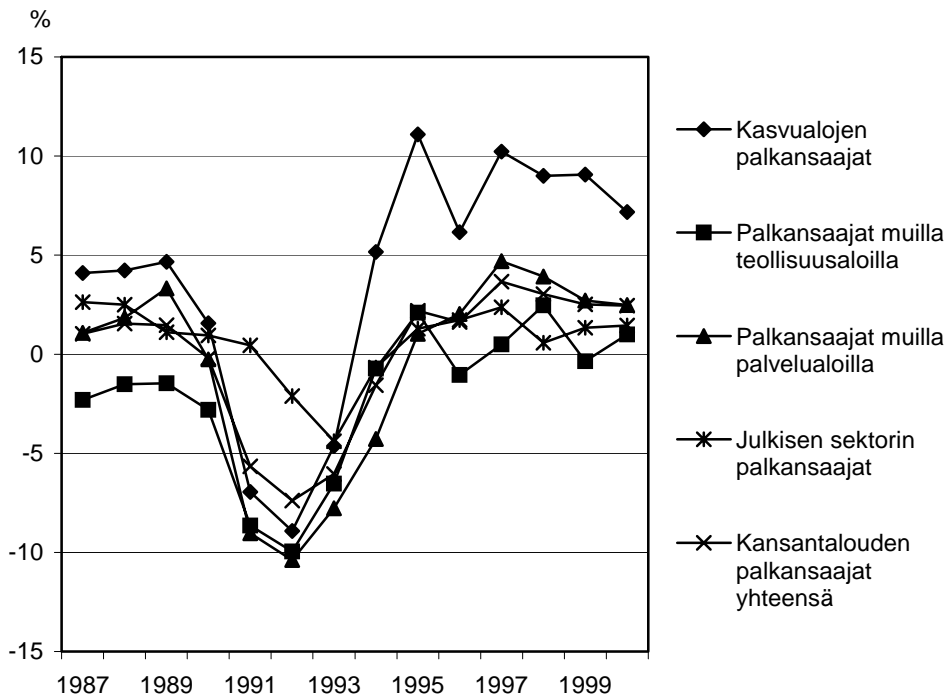
- yli 50:llä prosentilla vuodesta 1993.

Käytettäessä suhteellista kasvuvauhtia kasvutoimialan kriteerinä, saadaan tarkasteluun mukaan myös hyvin kehittyviä mutta hieman pienempiä toimialoja.

Teollisuuden kasvualoja ovat kumi- ja muovituotteiden valmistus, metallituotteiden valmistus sekä sähköteknisten tuotteiden ja optisten laitteiden valmistus. Palvelualojen kasvualoja ovat liike-elämää palveleva toiminta sekä rahoitusta ja vakuutusta palveleva toiminta. Muutama yksityisen sektorin kasvuala, kuten yksityisen sektorin koulutus tai työnantajakotitaloudet, on jouduttu jättämään tarkastelun ulkopuolelle. Aineiston havaintomäärät näiden palkansaajien kohdalla ovat olleet pieniä tai ne eivät ole olleet johdonmukaisia kansantalouden tilinpidon lukujen kanssa.

Kumi- ja muovituotteiden valmistuksessa palkansaajien määrä putosi laman seurauksena yli 3000:lla ollen 12 000 vuoden 1993 lopussa. Tämän jälkeen palkansaajien määrä kasvoi vuosittain ollen vuoden 2000 lopussa jo 18 600. Metalliteollisuuden lama ajoi palkansaajien määrän metallituotteiden valmistuksessa alimmilleen vuonna 1993. Tällöin vuoden lopussa palkkatyöläisiä oli 23 400. Vuoden 2000 lopussa heitä oli jo 39 400. Teollisuuden voimakkain kasvuala on ollut sähkötekninen teollisuus ja optisten laitteiden valmistus. Seitsemässä vuodessa 36 100 palkansaajaa lisääntyi 68 300 palkansaajaan. Palvelualoista rahoitusta ja vakuutusta palvelevassa toiminnassa palkansaajien määrä pysyi pitkään 1500 molemmin puolin, kunnes 1990-luvun lopulla kasvoi lähes 4000:een. Liike-elämää palveleva toiminta koostuu tietojenkäsittelypalvelusta, tutkimus- ja kehittämistoiminnasta sekä muusta liike-elämää palvelevasta toiminnasta. Sen yhteenlaskettu palkansaajamäärä oli alimmillaan 1993 noin 83 700. Vuonna 2000 määrä oli jo 143 100.

Kuvio 5. Palkansaajien suhteelliset vuosimuutokset 1987–2000

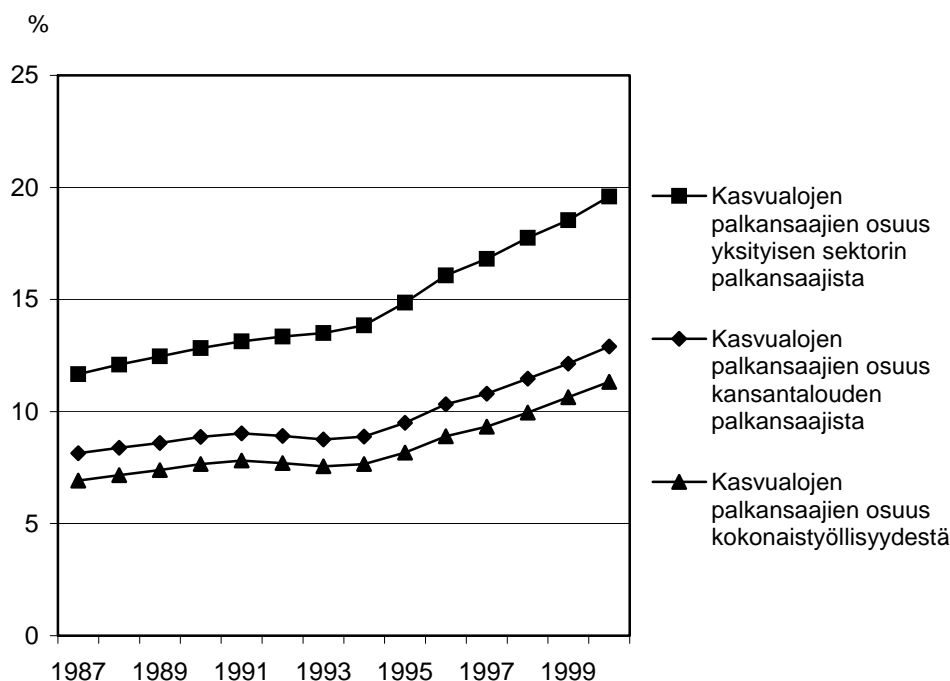

Lähde: Kansantalouden tilinpito 1975–2000, Tilastokeskus.

Kaikkiaan kasvutoimialojen palkansaajamäärä lisääntyi 1990–2000 yli 79 000:lla ja 1993–2000 yli 116 000:lla. Tarkasteluajanjaksona 1994–1999 palkansaajien määrä lisääntyi yli 98 000:lla. Myös palkansaajien lukumäärän suhteellinen kasvuvauhti on ollut korkea. Kasvu vuoden 1993 lopusta tarkoittaa keskimääräistä yli 8 % kasvuvauhtia ja kasvu vuodesta 1990 sekin lähes 3,5 % kasvuvauhtia. Tarkasteluvuosina 1994–1999 keskimääräinen suhteellinen kasvuvauhti on ollut vieläkin suurempi: lähes 8,5 %. Vuotuiset suhteelliset kasvuvauhdit on koottu kuvioon 5. Kuviossa on myös kuvaajat muiden teollisuus- ja palvelualojen suhteellisille kasvuvauhdeille. Kuvioista nähdään kuinka kasvualojen rekrytoinnit eriytyivät vuoden 1993 jälkeen. Julkisen sektorin palkansaajamäärän kehitys on ollut puolestaan yksityistä sektoria tasaisempaa, vaikka lama koetteli sitäkin 1990-luvun alkuvuosina. Koko kansantaloudessa palkansaajien määrä laski hie- man 1990-luvulla ja palkansaajien kokonaismäärä kääntyi nousuun kasvualoja myöhemmin.

Kasvualojen työllistävä vaikutus kansantaloudessa on lisääntynyt lähes koko 1990-luvun ajan. Kasvualojen palkansaajien osuus yksityisen sektorin palkansaajista oli vuoden 2000 lopussa jo lähes 20 %. Heidän osuutensa kokonaistyöllisyydestä oli sekin kivunnut jo yli 11 %:iin. Kuvioista 6 selviää kasvutoimialojen palkansaajien suhteellisen osuuden kasvu kansantaloudessa vuosina 1987–2000.

Kuvio 6. Kasvualojen palkansaajien suhteellisia osuuksia kansantaloudessa 1987–2000

Lähde: Kansantalouden tilinpito 1975–2000, Tilastokeskus.

Kuinka yhteensopiva käytettävissä oleva aineisto on näiden kansantalouden tilinpidon lukujen kanssa? Vuoteen 1997 asti aineisto hieman aliarvioi palkansaajamääriä kasvutoimialoilla. Suurinta tämä erotus on liike-elämää palvelevassa toiminnassa ja karkeasti n. 2/3 virheestä aiheutuu juuri liike-elämän palveluista. Kuitenkin vuodesta 1994 alkaen⁷ aliarviointi on selvästi pienempää ja palkansaajamäärät käyttäytyvät varsin johdonmukaisesti tilinpidon lukujen kanssa. Vuodesta 1998 alkaen palkansaajamäärät tulevat jopa hiukan yliarvioituiksi.⁸ Tarkasteltaessa kasvualojen palkansaajia kokonaisuutena tulevat palkansaajamäärät yhteneviksi tilinpidon vastaavien kanssa. Näin on erityisesti vuodesta 1998 alkaen. Tarkasteltaessa palkansaajien nettomääräistä kasvua kasvutoimialoilla on aineisto varsin johdonmukainen tilinpidon kanssa. Ainoastaan vuosina 1994 ja 1998 nettorekrytoinnit tulevat yliarvioituiksi aineiston perusteella. Virhe on yli 10 000 eli varsin suuri. Se aiheutuu pääosin näiden vuosien muutoksista tilastointitavoissa ja virheen vaikutus on pikemminkin aineistoa korjaava kuin haittaava. Tarkasteluajanjaksona 1994–1999 aineisto on varsin johdonmukainen kasvualojen rekrytointimäärän arvioinnissa.

⁷ Vuoden 1994 muutokset tilastoinnissa

⁸ Vuoden 1998 muutokset tilastoinnissa

4 Taantuneiden toimialojen palkansaajien työmarkkinaurat 1990-luvulla

Kuten luvussa 3 todettiin, on 1990-luvun aikana taloudessa tapahtunut rakenteellista muutosta toimialojen välillä ja toimialoilla työskentelevien palkansaajien määrät ovat kehittyneet eri tavoin eri toimialoilla. Huomattavan suuri joukko palkansaajia on joutunut vaihtamaan työpaikkaansa. Osa työpaikan vaihtajista on ollut taantuneilta toimialoilta irtisanottuja. Kaikille uuden työpaikan hankkiminen ja uuden työuran luominen ei välttämättä ole ollut vaivatonta. Laman aikana korkealle nousseet työttömyysluvut kertovat siitä, että kaikki työpaikkansa menettäneet eivät ole onnistuneet tässä tavoitteessa. Pitkäaikaistyöttömien määrä on noussut erityisen suureksi. Tässä luvussa huomio kiinnittyy edellä valittujen taantuneiden toimialojen vuosina 1990–1993 työpaikkansa menettäneisiin tai työpaikkaansa vaihtaneisiin palkansaajiin.

Laman aikana taantuneilta toimialoilta irtisanottujen henkilöiden työllistyminen on saattanut olla vaikeata. Laman aikana uusia työpaikkoja ei ollut juuri tarjolla ja toisaalta laman jälkeen työpaikat ovat syntyneet muille kuin taantuneille toimialoille. Taantuneilta toimialoilta työpaikkansa menettäneiden taidot ja koulutus eivät välttämättä vastanneet syntyneiden uusien työmahdollisuuksien työntekijöille asettamia vaatimuksia ja tämän vuoksi heidän asemansa työnhakijoina saattoi olla suhteellisen heikko muihin työnhakijoihin verrattuna.

Tämän luvun puitteissa pyritään selvittämään kuinka hyvin laman aikana taantuneilta toimialoilta työnsä menettäneet palkansaajat ovat onnistuneet hankkimaan itselleen uuden työpaikan ja kyenneet vakiinnuttamaan paikkansa työelämässä. Samalla voidaan osittain vastata kysymykseen siitä, onko suuri osa nykyisestä työttömyydestä lama-ajan perintöä.

4.1 Taantuneilla toimialoilla työskennelleet

Jokaista taantuvalla alalla vuosikymmenen alkupuolella työskennellyttä henkilöä on seurattu otantahetken työsuhteen alusta vuoden 1999 loppuun saakka käyttäen hyväksi kuukausittaisia työmarkkinatiloja. Näin menetellen on saatu taantuneilla toimialoilla vuosina 1990–1993 työskennelleet ja edelleen kyseisinä vuosina työpaikkansa vaihtaneet tai työpaikkansa menettäneet palkansaajat eroteltua omaksi osa-aineistokseen.⁹

⁹ Aineisto ei ole täydellinen siinä suhteessa, onko kaikille henkilöillä löydettävissä toimipaikkatunnus ja siihen liittyvä toimialatunnus. Tämä tutkimus on suoritettu käyttämällä henkilön toimipaikan tarkkaa kaksinumeroisen luokituksen mukaista toimialatunnusta. Aineiston perusteella löytyy taantuneiden toimialojen henkilöitä seuraavasti: vuoden 1990 palkansaajista mukana on noin 70 % Kansantalouden tilinpidossa ilmoitetusta määrästä, josta aineistossa mukana olevien osuus kasvaa tasaisesti ollen vuonna 2000 jo hieman yli 90 %. Vuoden 1997 jälkeen veropohja laajeni (ALV:n käyttöönotto) ja tämän seurauksena

Työpaikkansa menettäneeksi katsotaan jokainen henkilö, jonka työsuhde on loppunut eikä hän ole heti siirtynyt toiseen työpaikkaan, vaan työsuhteen loppumista on seurannut työttömyys, jokin työvoimapolitiittinen toimenpide¹⁰, tai henkilö on siirtynyt työmarkkinoiden ulkopuolelle¹¹.

Jos taantuneelta toimialalta työpaikkansa menettänyt palkansaaja on joutunut työttömyyteen tai työmarkkinoiden ulkopuolelle, selvitetään milloin henkilö on päässyt takaisin kiinni työelämään. Näin oletetaan tapahtuvan kun henkilöllä on työsuhteen loppumisen jälkeen yli 11 kuukautta kestävä yhtäjaksoinen työsuhde. Työsuhteeksi ei katsota tämän keston ylittävää tukityötä, vaan työsuhteen pitää olla avoimilla työmarkkinoilla. Jos asetettu työssäoloehto ei täyty koko vuosikymmenen aikana, katsotaan henkilön syrjäytyneen työmarkkinoilta.

Valitsemalla vuosien 1990–1993 viimeisellä viikolla taantuneilla toimialoilla palkansaajina työskennelleet henkilöt saadaan muodostettua yli 400 000 henkilöä sisältävä osa-aineisto. Sukupuolijakauma on osa-aineistossa hiukan erilainen kuin koko kansantalouden yksityisellä sektorilla. Naisia on henkilöistä noin 60 %, joka on suurin piirtein samaa suuruusluokkaa kuin vuonna 2002 miesten osuus on kaikista yksityisen sektorin työllisistä.¹² Toimialojen välillä on suuria eroja sukupuolten kesken. Naisvaltaisia (naisia yli 60 % toimialan palkansaajista) aloja ovat tekstiilien ja vaatteiden valmistus, turkisten muokkaus, parkitseminen ja muu nahan valmistus, laukkujen ja jalkineiden valmistus, vähittäiskauppa ja kotitalouksesineiden korjaus, rahoituksen välitys pois lukien vakuutus. Selkeästi miesten hallitsemia aloja ovat massan, paperin ja paperituotteiden valmistus, sähkö-, kaasu- ja lämpöhuolto sekä veden puhdistus (kaikissa miesten osuus alan palkansaajista yli 70 %).

Henkilöt on jaettu koulutuksen suhteen neljään eri luokkaan. Valtaosalla henkilöistä on peruskoulutus tai keskiasteen koulutus (taulukko 3, s. 20). Alimman korkea-asteen tai alemman korkeakoulututkinnon suorittaneita on joukosta vain hieman yli 4 %. Reilun prosenttiyksikön verran vähemmän on korkeakoulututkinnon tai tutkijakoulutuksen suorittaneita.

toimipaikkojen määrä rekistereissä kasvoi. Vielä on syytä huomata vertailtaessa Kansantalouden tilinpidon ja aineistosta laskettujen toimialojen työntekijämääriä, että tilinpidon osalta tarkastelu koskee vain palkansaajia, kun taas aineistossa toimialatunnus löytyy myös yrittäjille. Edellä sanotun perusteella taantuneiden toimialojen työntekijöistä puuttuu alkuvuosilta osa. Toisaalta, otettaessa kolmen eri vuoden lopusta henkilöitä mukaan tarkasteluun, palautuu osa puuttuvista takaisin.

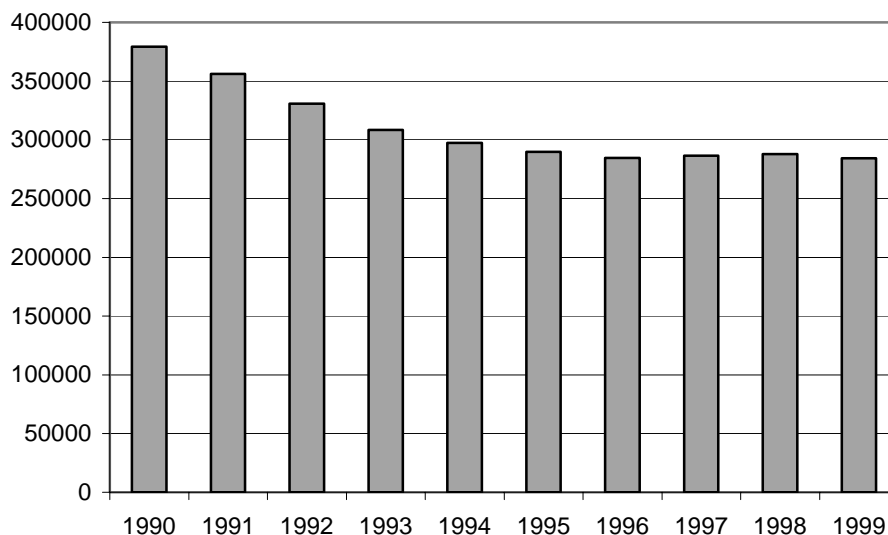
¹⁰ Työvoimapolitiittisella toimenpiteellä tarkoitetaan työvoimakoulutusta tai -sijoitusta (sijoituksella viitataan tukityöhön ja työharjoitteluun).

¹¹ Tähän ryhmään eivät kuulu suoraan eläkkeelle siirtyneet (ensimmäinen työsuhteen päättymistä seurannut kuukausi ei ole eläkekuukausi).

¹² Vuonna 2002 naisten osuus työllisistä oli yksityisellä sektorilla 40 % ja julkisella sektorilla 70 %.

Ikäryhmien suhteen jakauma on tasaisempi. Nuoriksi (16–27-vuotiaita), aikuisiksi (28–39-vuotiaita) ja keski-ikäisiksi (40–52-vuotiaita) luokiteltuja on kutakin ryhmää noin 30 % kaikista osa-aineistossa mukana olevista henkilöistä. Ikääntyneiden eli 53–65-vuotiaiden osuus on kaikista pienin eli noin 10 %.

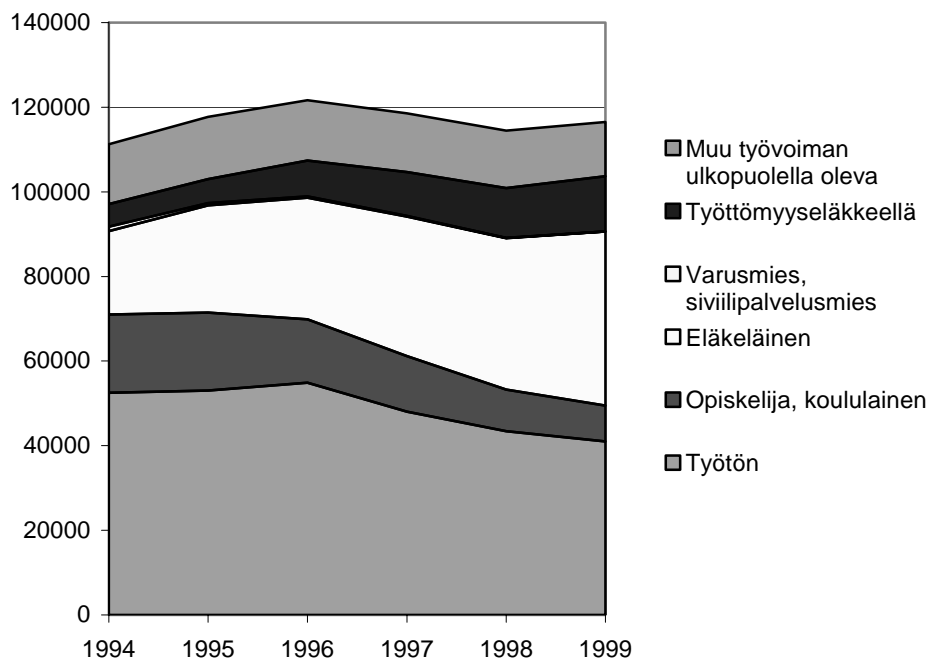
Kuvio 7. Taantuneilla toimialoilla vuosina 1990–1993 työssä olleiden henkilöiden työllisten lukumäärät vuosina 1990–1999

Yllä olevasta kuviosta 7 käy ilmi osa-aineiston työllisten henkilöiden lukumäärät vuosien 1990–1999 lopun pääasiallisen toiminnan mukaan. Työllisten määrä laskee jyrkästi vuoteen 1995 saakka, jonka jälkeen työssä olevien määrä vakiintuu lähtökohtaa huomattavasti alemmalle tasolle.

Tarkastelun kohteena olevat henkilöt eivät kaikki ole kyenneet työllistymään laman aikana tapahtuneen työpaikan menettämisen jälkeen. Suurin osa taantuneilla toimialoilla lamavuosina työskennelleistä ei-työllisistä on ollut työttömänä. Työttömien määrä kasvoi voimakkaasti ja tasaisesti vuodesta 1990 vuoteen 1993 saakka. Tämän jälkeen työttömien määrä pysyi kolme vuotta suurin piirtein ennallaan ja lähti tämän jälkeen lievään laskuun (kuvio 8).

Kuvio 8. Vuosina 1990–1993 taantuneilla toimialoilla työskennelleiden palkansaajien pääasiallinen toiminta vuoden lopussa vuosina 1994–1999 (pl. työlliset)

Työvoiman tarjonnassa on tapahtunut noin 50 000 henkilön vähennys kymmenen vuoden aikajakson kuluessa. Reilu kymmenesosa 1990-luvun alkupuolella työssä käyneistä taantuneiden alojen palkansaajista on vetäytynyt työmarkkinoilta vuoden 1999 loppuun mennessä.¹³

Jatkossa henkilöitä tarkastellaan taulukossa 1 esitettävän jaon mukaisissa ryhmissä. Taulukosta käy ilmi, että kaikista mukana olevista henkilöistä yli 40 %:lla otantahetkellä voimassa ollut työsuhde päättyy vuosien 1990–1993 kuluessa. Työsuhteen jälkeen henkilöt päätyvät joko työttömäksi, uuteen työsuhteeseen, työvoimasijoitukseen tai -koulutukseen, eläkkeelle tai johonkin muuhun työmarkkinoiden ulkopuoliseen tilaan. Lähes puolet henkilöistä pysyi vuosien 1990–1994 aikana samassa työsuhteessa. Mitä korkeampi koulutus ja mitä keskiikäisempi henkilö on, sitä varmemmin hän on pysynyt samassa työsuhteessa tämän ajan.

¹³ Työvoiman tarjonta = työlliset + työttömät työnhakijat. Koska kaikki työttömät eivät hae aktiivisesti työtä, eivät he kuulu työvoiman tarjontaan, ja siten tässä oleva työvoiman tarjonnan muutos on alaraja arviolta työvoiman tarjonnan muutoksesta.

Taulukko 1. Taantuneiden toimialojen palkansaajien karkea jako ryhmiin työmarkkinamenestyksen perusteella

Ryhmä	Lukumäärä
Taantuneilla toimialoilla 1990–1993 työssä olleet	412 089
Suoraan uuteen työsuhteeseen 1990–1993 siirtyneet	23 431
Työpaikkansa 1990–1993 säilyttäneet	210 963
Työsuhde päättynyt 1990–1993	177 670
Pysyvästi työelämän ulkopuolelle joutuneet	65 096

4.2 Työsuhde päättynyt lamavuosina

Työsuhteen päättymisen jälkeen ensimmäisenä kuukautena 44 % oli työttömänä, 25 % työmarkkinoiden ulkopuolella, 20 % uudessa työsuhteessa ja 8 % eläkkeellä. Työvoimakoulutuksessa tai -sijoituksessa oli heti työsuhteen päätyttyä noin 2 % työpaikkansa menettäneistä. Eläkeläisten osalta yleisin eläkemuoto on yksilöllinen varhaiseläke, jolla oli hieman yli kolmasosa eläkkeelle siirtyneistä. Vanhuuseläkettä nautti joka viides heti eläkkeelle siirtynyt ja toistaiseksi myönnettyllä työkyvyttömyyseläkkeellä oli noin 28 % eläkkeelle siirtyneistä henkilöistä. Määräaikaisella työkyvyttömyyseläkkeellä oli 15 % eläkkeensaajista ja työttömyyseläkkeellä vain muutama henkilö.

Suhteellisesti rajuinta työsuhteiden päättyminen oli vaatteiden valmistuksessa, turkisten muokkauksessa, parkitsemisessa ja muussa nahan valmistuksessa, laukujen ja jalkineiden valmistuksessa sekä vähittäiskaupassa ja kotitalousesineiden korjauksessa. Kullakin näistä toimialoista työsuhde päättyi yli puolella palkansaajista. Naisten kohdalla työsuhteen päättyminen sattui miehiä useammin. Valituilla toimialoilla työskennelleistä naisista 46 %:lla työsuhde päättyi vuosien 1990–1993 aikana, miehistä vastaava osuus oli 38 %. Naisten osuus on miehiä suurempi, koska suurimmat määrät työsuhteita päättyi juuri naisvaltaisilla aloilla.

Ikäryhmistä eniten työsuhteita päättyi nuorilla ja ikääntyneillä palkansaajilla (taulukko 2). Yli 53-vuotiaista peräti kolme neljästä ja nuorista joka toinen joutui vuosien 1990–1993 aikana kokemaan työsuhteen päättymisen. Koulutusasteittain tarkasteltuna vähiten työsuhteita päättyi korkeimmin koulutetuilla. Koulutusasteittain erot eri ryhmien välillä eivät ole niin suuria kuin ikäryhmien välillä.

Taulukko 2. Eri ikäluokkien jakaantuminen työmarkkinamenestyksen ryhmiin

	16 - 27	28 - 39	40 - 52	53 - 65	Yhteensä
Koko otos	109 523	124 556	132 836	43 667	410 582
Työpaikan 1990-1993 menettäneet	50 210	37 726	34 469	31 614	154 019
Työpaikan 1990-1994 säilyttäneet	35 271	71 361	83 819	11 294	201 745
Heti työllistyneet	7 835	8 536	6 003	1 042	23 416
Työelämän ulkopuolelle pysyvästi joutuneet	11 423	11 074	16 257	26 245	64 999

Työkokemuksen mukaan tarkasteltuna samassa työsuhteessa pidempään olleet ja täyden ammattitaidon omaavat henkilöt joutuivat vain vähän aikaa samassa työsuhteessa toimineita harvemmin etsimään uutta työpaikkaa. Niistä henkilöistä, joiden työsuhde oli kestänyt korkeintaan vuoden, yli 95 %:lla työsuhde päättyi laman aikana. Jos henkilö oli ollut yli 10 vuotta samassa työsuhteessa, kävi vastaavasti noin 15 %:lle.¹⁴

Aikuiset (28–39-vuotiaat) ovat ikäryhmistä suhteellisesti eniten siirtyneet suoraan toiseen työsuhteeseen. Korkeimmin koulutetut ovat samoin onnistuneet vaihtamaan suoraan toiseen työsuhteeseen muita koulutusryhmiä useammin. Työpaikkansa menettäneistä korkeakoulutetuista noin 38 % siirtyi suoraan toiseen työsuhteeseen.¹⁵ Taulukossa 3 on esitetty tarkemmin eri koulutusluokkiin kuuluneiden henkilöiden jakautuminen eri työmarkkinamenestyksen luokittelu-ryhmiin.

Suoraan uuteen työsuhteeseen siirtyneistä henkilöistä 8 % on työllistännyt itsensä yrittäjänä ja 6 % on vaihtanut asuinalueetta. Kolmanneksella henkilöistä uuden työsuhteen toimiala on sama kuin se, jolla hän oli työssä otantahetkellä, kolmannes on puolestaan siirtynyt jollekin toiselle toimialalle. Hieman alle kolmannes on vaihtanut toimialaa siten, ettei uusi toimiala ole mikään taantuneiksi määritellyistä toimialoista. Kaikkien osalta uuden työsuhteen toimialaa ei ole saatu selville.

¹⁴ Työsuhteen pituus on laskettu työsuhteen alkamis- ja päättymispäivämäärien avulla.

¹⁵ Suoraan toiseen työsuhteeseen siirtyneistä ei ole mahdollista varmuudella saada selville, onko työsuhde päättynyt työnantajan irtisanottua työntekijän, vai onko henkilö vapaaehtoisesti vaihtanut toiseen työpaikkaan.

Taulukko 3. Eri koulutusluokkien jakautuminen työmarkkinamenestyksen ryhmiin

	Alempi tai ylempi perusaste	Keskiaste	Alin korkeaste ja alempi korkeakoulututkinto	Ylempi korkeakoulututkinto ja tutkijakoulutus	Yhteensä
Koko otos	168 349	213 367	17 727	12 655	412 098
Työpaikan 1990-1993 menettäneet	70 388	77 369	4 138	2 344	154 239
Heti työllistyneet	7 372	13 251	1 386	1 422	23 431
Työllistyminen 1-12 kk:n kuluessa*	11 205	17 915	994	673	30 787
Työllistyminen 12-24 kk kuluessa*	6 279	10 787	655	446	18 167
Työllistyminen 25-48 kk kuluessa*	7 701	12 669	596	337	21 303
Pysyvästi työelämän ulkopuolelle joutuneet	36 709	26 215	1 453	719	65 096
Työnsä 1990-1994 säilyttäneet	77 257	106 235	10 729	7 742	201 963

*Työllistyminen yli 11 kuukautta kestäneeseen työsuhteeseen 1990–1993 päättyneen työsuhteen jälkeen tapahtui mainitun aikajakson puitteissa.

4.3 Pysyvästi työelämän ulkopuolelle joutuneet

Pysyvästi työelämän ulkopuolelle joutuneiden ryhmään kuuluvat ne taantuneilla toimialoilla vuosina 1990–1993 työssä olleet ja samoina vuosina työnsä jostakin syystä menettäneet tai työnsä lopettaneet palkansaajat, jotka eivät vuoden 1999 loppuun mennessä työsuhteen päättymisen jälkeen ole olleet yhdessäkään yli 11 kuukautta kestäneessä työsuhteessa. Nämä henkilöt eivät myöskään ole heti työn loppumisen jälkeen siirtyneet eläkkeelle. Reilu kolmannes eli yli 65 000 lama-aikana työnsä menettäneistä kuuluu tähän ryhmään, jonka työmarkkinamenestys laman jälkeen on ollut varsin heikko.

Kaikkien synkin työmarkkinakehitys on ollut taantuneilta aloilta laman aikana työpaikkansa menettäneillä yli 53-vuotiailla heikosti koulutetuilla palkansaajilla. Peräti 80 % ikääntyneistä on sellaisia, jotka eivät ole kyenneet saamaan uutta pysyvää jalansijaa työelämästä.¹⁶ Nuoret ovat tässä mielessä pärjänneet huomattavasti paremmin, kuitenkin joka viides laman aikana työpaikkansa menettäneistä

¹⁶ Vuoteen 1994 saakka 53 vuoden ja yhden kuukauden ikäisillä henkilöillä oli mahdollisuus siirtyä ns. eläkeputkeen.

nuorista on jäänyt 1990-luvulla ilman ainoatakaan pitkää työsuhdetta (taulukko 2). Erikoisena voi pitää sitä, että niiden kohdalla jotka palasivat tarkasteluajan puitteissa työelämään, kaikista nopeimmin uuden työsuhteen löytäminen onnistui juuri ikääntyneiltä. Heiltä kului keskimäärin 14 kuukautta ja nuorilta 26 kuukautta uuden yli 11 kuukautta kestäneen työsuhteen löytämiseen.

Täysi ammattitaito tai pitkä työsuhde ennen irtisanomista eivät ole auttaneet työllistymistä irtisanomisen tapahduttua. Päinvastoin suurin osa heikoimmin työmarkkinoilla menestyneistä on ollut samassa työsuhteessa vähintään 10 vuotta ennen irtisanomista (jos menestyksen mittarina pidetään vain sitä, saako henkilö yli 11 kuukautta pitkän työsuhteen luotua). Tämä johtuu ainakin osittain Suomessa tapahtuneesta rakennemuutoksesta. Hyvä ammattitaito ja pitkä työkokemus eivät ole tehneet toiselle toimialalle siirtymistä helpommaksi.

Kahdella kolmesta pysyvästi työelämän ulkopuolelle joutuneista henkilöistä ei ole ollut työsuhteen päättymisen jälkeen ainuttakaan uutta työsuhdetta. Joka viidennellä on ollut yksi lyhyt työsuhde ja noin 11 %:lla on ollut kaksi tai kolme lyhyttä työsuhdetta. Hieman alle 4 %:lla koko ryhmästä on ollut 4 tai useampia lyhyitä työsuhteita laman aikaisen työsuhteen päättymisen jälkeen.

Kouluttautuminen ja opiskelu työsuhteen päättymisen jälkeisen kolmen ensimmäisen vuoden aikana ei ole taannut näille henkilöillä työpaikkaa. Kaikista pysyvästi työelämän ulkopuolelle joutuneista henkilöistä joka kuudes opiskeli kolmen ensimmäisen työsuhteen päättymisen jälkeisen vuoden aikana.

Kouluttautumisella ja opiskelulla on kuitenkin ollut merkitystä uuden pysyvämman työuran luomisessa. Niistä henkilöistä, joiden työsuhde päättyi laman aikana ja jotka saivat yli 11 kuukautta kestäneen työsuhteen 1-2 vuoden kuluessa työsuhteen päättymisestä, yli kolmannes oli opiskellut. Vielä suurempi osa niistä, joiden työelämään palaaminen tapahtui 2-4 vuoden kuluessa työsuhteen päättymisestä, opiskeli jossain vaiheessa kolmen ensimmäisen irtisanomisen jälkeisen vuoden aikana. Näistä 21 300 henkilöstä noin 40 % suoritti opintoja ennen työllistymistä¹⁷.

4.4 Eri ryhmien pääasiallinen toiminta vuoden 1999 lopussa

Kuinka eri tavalla laman aikana ja sen jälkeen työelämässä pärjänneet ovat myöhemmin työmarkkinoilla mukana? Tätä varten tarkastellaan eri ryhmien pääasiallista toimintaa vuoden 1999 lopussa. Ryhmät ovat samat kuin edellä tarkastellut: 1) kaikki laman aikana työpaikkansa menettäneet, 2) vuosien 1990-1994 aikana työpaikkansa säilyttäneet, 3) suoraan toiseen yli 11 kuukautta kestäneeseen työ-

¹⁷ Henkilön on katsottu opiskelleen, jos hän on vähintään yhden työpaikan menettämistä seuranneen kolmen ensimmäisen vuoden aikana opiskellut päätoimisesti, saanut opintotukea tai ollut ilmoittautuneena korkeakouluun.

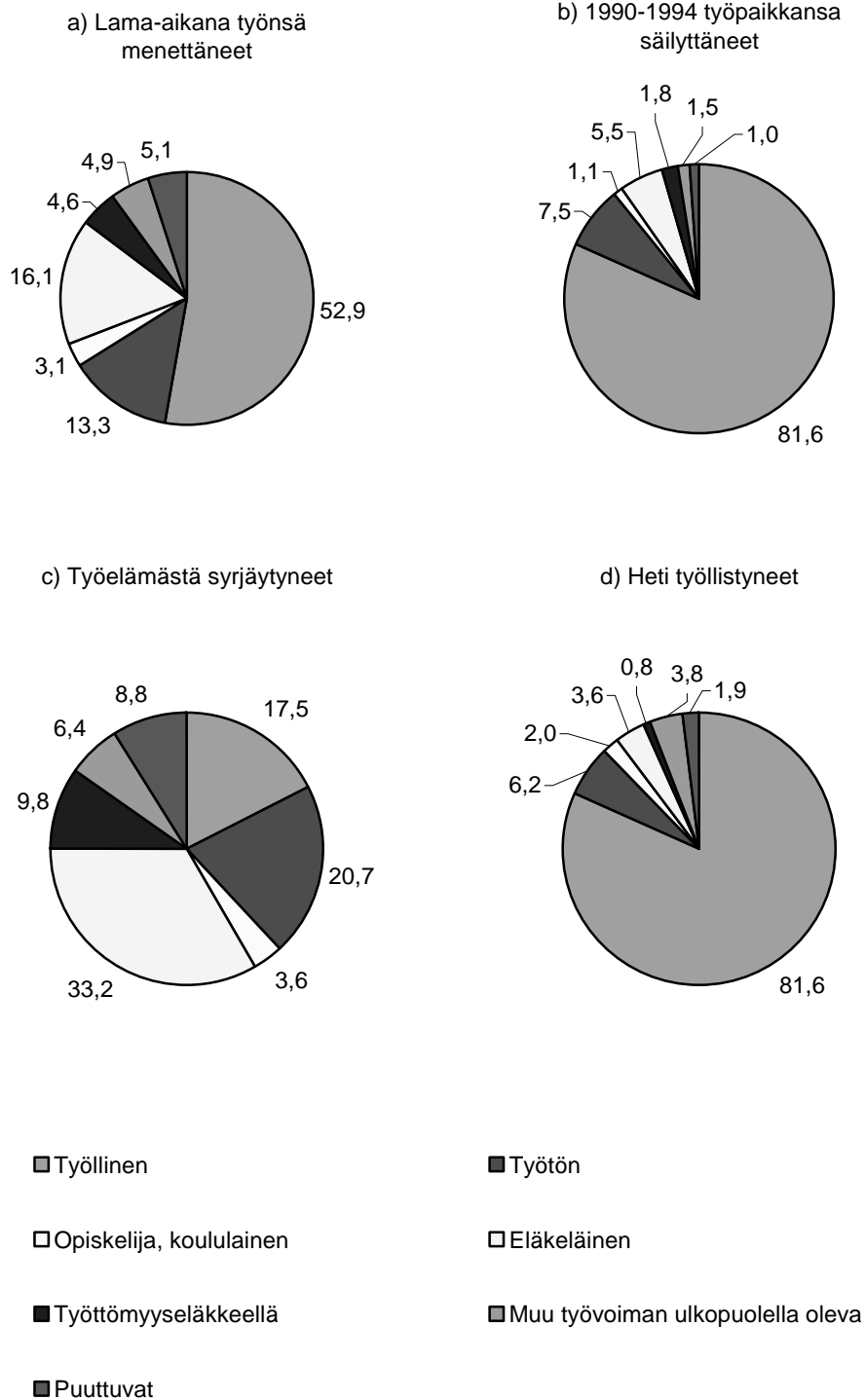
suhteeseen siirtyneet, 4) työsuhteensa laman aikana päättäneet ja laman aikana irtisanotut, jotka eivät koko tarkasteluperiodilla ole olleet yhdessäkään työsuhteessa yli 11 kuukautta. Viimeiseen ryhmään kuuluvat henkilöt muodostavat pysyvästi työelämän ulkopuolelle joutuneiden ryhmän. Käytännössä he ovat syrjäytyneet työelämästä.

Kaikkein heikoimmat asemat työmarkkinoilla työllisyydellä mitaten oli vuoden 1999 lopussa niillä henkilöillä, jotka eivät ole laman aikaisen työpaikan menetyksen jälkeen olleet yhdessäkään yli 11 kuukautta kestäneessä työsuhteessa. Tähän ryhmään kuuluu siis noin 65 000 henkilöä, eli lähes joka kuudes 1990-luvun alkupuolella jollakin taantuneella toimialalla työskennellyt on jäänyt työmarkkinoilla vaille pidempikestoista työsuhdetta ja kunnollista jalansijaa työelämässä. Työllisenä heistä oli vuoden 1999 lopussa vain joka kuudes, työttömänä noin viidennes. Eläkkeellä vuosikymmenen viimeisenä vuonna oli tästä ryhmästä joka kolmas henkilö, ja työttömyyseläkkeellä kymmenesosa kaikista. Näiden lisäksi muuten työvoiman ulkopuolelle oli siirtynyt joka kymmenes henkilö.

Kuvioita 9a-d vertailemalla ilmenee, että suoraan toiseen työpaikkaan siirtyneet ja työpaikkansa vuodet 1990-1994 säilyttäneet henkilöt ovat pysyneet työelämässä paljon muita ryhmiä paremmin. Parhaiten työllisyyden kannalta ajatellen ovat menestyneet ne henkilöt, jotka laman aikana siirtyivät suoraan toiseen yli 11 kuukautta kestäneeseen työsuhteeseen. Yhtä hyvä työllisyys ja vain prosenttiyksikön korkeampi työttömyys oli vuoden 1999 lopussa niillä henkilöillä, jotka säilyttivät työpaikkansa.

Ero työmarkkinamenestyksessä eri ryhmien välillä tulee esiin näinkin karkealla tavalla katsottuna. Kuviossa 9a on esitetty työpaikkansa lama-aikana menettäneiden henkilöiden pääasiallinen toiminta vuoden 1999 lopussa. Vertaamalla tämän ryhmän työmarkkinatilannetta laman aikana työpaikkansa säilyttäneisiin ja heti työllistyneisiin käy ilmi, että työpaikan menettäminen laman aikana on ollut vaikutukseltaan pitkäkestoinen. Vain puolet tähän ryhmään kuuluvista henkilöistä oli työssä vuoden 1999 lopussa.

Kuvio 9. Vuosien 1990–1993 toiminnan perusteella eri ryhmiin luokiteltujen henkilöiden pääasiallinen toiminta vuoden 1999 lopussa, prosenttia

5 Kasvualojen työvoiman rekrytoinnit 1994–1999

5.1 Lähestymistapa ja menettely

Aluksi vuosiaineistoista on eroteltu tarkastelukehikon¹⁸ mukaiset toimipaikat. Tämän jälkeen aineistosta on eroteltu näihin toimipaikkoihin kunakin tarkasteluvuonna rekrytoidut palkansaajat. Kasvualojen¹⁹ rekrytoinneissa ensisijaisina kiinnostuksen kohteina ovat niiden kohdentumiset. Kohdentumisella tarkoitetaan sitä työmarkkinatilannetta, mistä henkilö on rekrytoitu. Rekrytointien kohdentumisten selvittämiseksi on tarkasteltu rekrytointihetkiä edeltäneitä kuukausia. Päivämäärätietoihin liittyvien epätarkkuuksien vuoksi työmarkkinatilannetta on tasoitettu edeltävän kolmen kuukauden ajalta seuraavasti. Mikäli edeltävinä kolmena kuukautena on jokin työmarkkinatila vallitsevana vähintään kaksi kuukautta, pidetään tätä rekrytointia edeltävänä työmarkkinatilana. Muuten edeltävä työmarkkinatila on viimeisimmän kuukauden työmarkkinatila. Aineistosta on myös laskettu kuukausitarkkuudella henkilöiden rekrytointihetkeä edeltävä 1990-luvun työmarkkinahistoria. Erityisenä kiinnostuksen kohteena on tällöin ollut rekrytoitujen aiempi työskentely samassa toimipaikassa tai samalla toimialalla.

Lisäksi rekrytoiduista on eroteltu erityisen nopeasti 1990-luvulla kasvaneisiin toimipaikkoihin rekrytoidut. Erityisen nopeasti kasvaneet toimipaikat on eroteltu aineistosta siten, että työntekijät on liitetty toimipaikkoihinsa ja näiden toimipaikkojen vuosittaiset työntekijämäärät on laskettu. Sitten on laskettu toimipaikan ensimmäisen ja viimeisen havaintovuoden välinen suhteellinen työntekijämäärän kasvuvauhti. Tästä on laskettu toimipaikan keskimääräinen vuosittainen suhteellinen kasvuvauhti. Jälkimmäistä kasvuvauhtia käytetään toimipaikan rekrytointinopeuden arvioimiseen.

Koska toimipaikkojen toimialat saattavat vaihtua vuodesta toiseen, on vaihtumisesta mahdollisesti aiheutuvaa heilahtelua tasoitettu laskemalla toimipaikkojen vuosittaisista toimialoista niiden moodi. Tämän jälkeen toimipaikat on järjestetty mooditoimialoittain keskimääräisten vuotuisten suhteellisten kasvuvauhtien perusteella. Jokaisen mooditoimialan kasvuvauhdiltaan ylimpään neljännekseen kuuluvat toimipaikat on määritellyt erityisen nopeasti kasvaneiksi toimipaikoiksi.

Valittu kriteeri on varsin yksinkertainen toimipaikan työntekijämäärän kehityksen arvioija. Sitä voi kuitenkin perustella sillä, että ensimmäinen ja viimeinen havainto kertovat konkreettisesti kuinka työntekijämäärälle on käynyt aineiston rajoissa. Näin ei ole erikseen haluttu mallintaa toimipaikkojen rekrytointikäyttämistä. On kuitenkin huomattava, että ensimmäiseen ja viimeiseen havaintoon

¹⁸ Palkansaajat yksityisen sektorin kasvualojen toimipaikoissa

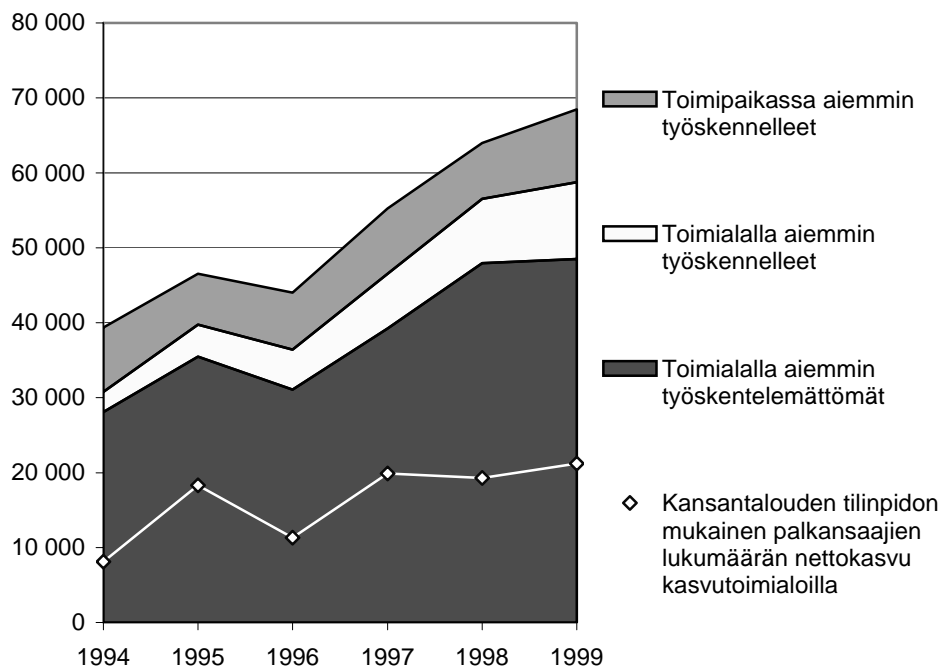
¹⁹ Kansantalouden tilinpidon kaksinumeroisen luokituksen toimialat, joiden palkansaajien määrä on kasvanut vuoteen 2000 yli 20 % vuodesta 1990 ja yli 50 % vuodesta 1993

liittyvistä heilahteluista johtuen kriteeri voi yli- tai aliarvioida yksittäisen toimipaikan rekrytointikehitystä. Laskelmat on suoritettu myös sallimalla toimipaikoille vuosittain vaihtuvat toimialat ja vertaamalla sitten toimipaikkojen kasvuvauhteja näiden mooditoimialojen kasvuvauhteihin. Tulokset eivät olennaisesti muuttuneet.

5.2 Rekrytointien lisääntyminen

Rekrytoidulla tarkoitetaan palkansaajaa joka työskentelee vuoden lopussa toimipaikassa, missä ei työskennellyt edeltävän vuoden lopussa. Todellisuudessa rekrytointimäärät ovat siten hieman suurempia, koska vuoden aikana useita työsuhteita läpikäyneiden henkilöiden aiempien työsuhteiden toimialoja ei voida selvittää. Kokonaisrekrytoinneilla tarkoitetaan tässä yhteydessä kaikkia aineistosta identifioitavissa olevia rekrytointitapahtumia päätoimipaikkaan. Rekrytoinneilla viitataan kokonaisrekrytointeihin, joista on poistettu rekrytointitoimipaikassa aiemmin työskennelleet. Toimipaikassa ja toimialalla aiemmin työskennelleitä käsitellään omissa alaluvuissaan 5.2.1 ja 5.2.2. Vaikka ammatit olisivatkin varsin toimialaspesifejä, on kuitenkin korostettava, että toimialalla työskentely ja ammatissa työskentely ovat eri asioita. Rekrytoidut ovat voineet työskennellä lähes vastaavissa tehtävissä jollakin toisella toimialalla.

Kuvio 10. Kasvualojen kokonaisrekrytoinnit vuosittain

Lähde: Kansantalouden tilinpito 1975–2000. Tilastokeskus.

Rekrytointimäärät kasvutoimialoille ovat lisääntyneet selvästi tarkasteluajanjaksona. Kokonaisrekrytointimäärän kiihtyminen on lähes kokonaan palvelualojen ansiota. Näin on, vaikka työntekijöiden nettomäärän kasvu on ollut positiivista kaikilla valituilla toimialoilla. Kokonaisrekrytoinnit kasvoivat tarkasteluajanjaksona 39 400:sta 68 500:aan. Kokonaisrekrytointien jakaantuminen toimipaikassa aiemmin työskennelleisiin, toimialalla aiemmin työskennelleisiin²⁰ sekä toimialalla aiemmin työskentelemättömiin on koottu kuvioon 10.

Vertailun vuoksi kuvion alimmassa kuvaajassa on myös kansantalouden tilinpidon mukainen palkansaaajien lukumäärän nettokasvu. Nettokasvun osuus kokonaisrekrytoinneista on vaihdellut varsin suurella hajonnalla 30 %:n ympärillä. Vastaavasti nettokasvun osuus rekrytoinneista, kun siis toimipaikassa aiemmin työskennelleitä ei huomioida, on vaihdellut 36 %:n ympärillä. Vuosien 1994 ja 1998 rekrytointien yliarvioituminen aineistossa alentaa yo. prosentteja. Huippuvuonna 1995 osuudet olivat n. 39 % ja 46 %. Joka tapauksessa työvoiman vaihtuvuus kasvutoimialoilla on ollut kohtuullisen suurta. Tämä vaihtuvuus voi osaltaan aiheutua rekrytoitujen lyhytkestoista työsuhteista. Kun vuosina 1994–1997 rekrytoituista ja toisilla toimialoilla työskennelleistä poistetaan alle kuuden kuukauden työsuhteisiin rekrytoituneet ja alle 3000 markan keskimääräisiä kuukausituloja ansainneet, vähenee kokonaisrekrytointimäärä 12 - 14 %. Vuonna 1998 tiputus on jo 18 % ja vuonna 1999 vieläkin suurempi. Vuoden 1999 arvioihin työsuhteiden kestoista ei voida täysin luottaa, sillä vuoden 2000 tiedot ovat pitkälti ennakkotietoja.

1990-luvulla erityisen nopeasti kasvaneet toimipaikat, eli kasvutoimipaikkojen nopeimmin kehittyvä neljännes, rekrytoivat vuonna 1994 noin 30 % kaikista kasvualoille tulleista uusista palkansaaajista. Osuus kuitenkin nousi tarkasteluajanjaksona vuosittain noin viisi prosenttiyksikköä ja vuonna 1999 erityisen nopeasti kasvaneet toimipaikat rekrytoivat jo 54 % kokonaisrekrytoinneista. Tämä tarkoittaa, että nopeimmin kasvaneet toimipaikat ovat vastanneet lähes kokonaan rekrytointimäärien kasvusta. Vuonna 1994 n. 27 500 rekrytointia tapahtui tavanomaisesti kehittyviin toimipaikkoihin. Vuonna 1999 vastaava luku oli hie-man yli 31 900. Tavanomaisesti kehittyneiden toimipaikkojen kokonaisrekrytoinnit olivat kasvaneet vain noin 4400:lla. Monien poikkeavan nopeasti kehittyneiden toimipaikkojen kasvu ajoittui juuri 1990-luvun loppupuolelle. Kuitenkin kiihtyvä kasvu on pitkälti ollut näiden poikkeuksellisen hyvin kehittyneiden toimipaikkojen ansiota. Tämä kuvastaa osaltaan sitä, kuinka kehitys on eriytynyt myös toimialojen sisällä.

5.2.1 Toimipaikassa aiemmin työskennelleet

Toimipaikassa aiemmin työskennelleitä ei pidetä ensisijaisen mielenkiinnon kohteena. Pitkälti tämä johtuu ryhmän vaikeasta hallittavuudesta, sillä aineiston pe-

²⁰ Ei sisällä toimipaikassa aiemmin työskennelleitä

rusteella heidän paluuprosessinsa syitä on vaikea selvittää. Olkoonkin, että toimipaikkaan useiden vuosien jälkeen palaavien paluuprosessi sinällään saattaisi olla varsin mielenkiintoinen tarkastelun kohde. Toimipaikassa aiemmin työskennelleistä n. 80 % on työskennellyt toimipaikassa edellisen tai sitä edellisen vuoden lopussa. He ovat säilyttäneet läheiset kontaktit toimipaikkaansa, eikä heitä voida siinä mielessä rinnastaa aidosti rekrytoituihin. Edellä esitetyn vuoksi toimipaikassa aiemmin työskennelleiden rekrytointeja pidetään epäaitoina rekrytointeina. Heitä kuitenkin käsitellään lyhyesti tässä kappaleessa.

Kuvion 10 ylimmästä alueesta nähdään toimipaikassa aiemmin työskennelleiden osuus rekrytoiduista. Heidän osuutensa kaikkien rekrytointien määrästä on vaihdellut 16 % ympärillä, paitsi vuonna 1994 jolloin se oli 22 % ja vuonna 1998 jolloin se oli 12 %. Määrällisesti vaihtelu on ollut 8200 ympärillä, vaihteluvälillä 6770 - 9750. Määrä on pysynyt varsin vakaana, vaikka työhistoria aineistossa lisääntyy vuodesta toiseen. Työttömyydestä rekrytoitujen osuus on laskenut 55 %:sta 30 %:iin. Työttömien ryhmä sisältää toimipaikasta lomautettuja ja muita toimipaikkaan työttömyydestä palaavia. Toimipaikasta rekrytoitujen suhteellinen osuus on kaksinkertaistunut 50 %:iin. Heidän ryhmänsä sisältää pääasiassa saman toimipaikan määräaikaista työsuhteita. Näitä ei voida pitää aitoina rekrytointeina siinä mielessä, että ne eivät aidosti vaikuta palkansaajien lukumäärän nettokasvuun. Joukossa on toki myös jonkin verran toimipaikkaan tauon jälkeen palaavia. Työvoiman ulkopuolelta rekrytoitujen osuudet ovat vaihdelleet 15 - 20 prosenttia välillä. Tähän joukkoon kuuluvat väliaikaisesti työvoiman ulkopuolelle joutuneet. Heitä ovat esimerkiksi äitiyslomalaiset ja pätäkätöitä tekevät opiskelijat. Tulokset olivat samansuuntaiset myös, kun tarkastelusta poistettiin edellisen ja sitä edellisen vuoden lopussa toimipaikassa työskennelleet.

5.2.2 Toimialalla aiemmin työskennelleet

Toimialalla aiemmin työskennelleiden ryhmä, josta on siis poistettu toimipaikassa aiemmin työskennelleet, on esitetty kuvion 10 toisessa alueessa. Toimialalla aiemmin työskennelleiden tarkastelu ei ole täysin vertailukelpoista vuodesta toiseen, sillä vuonna 1994 aiempaa työhistoriaa on aineistossa neljä vuotta, kun vuonna 1999 sitä on yhdeksän vuotta. Työhistorialla tarkoitetaan siten paremmin 1990-luvun työhistoriaa. Toimialalla aiemmin työskennelleiden määrä nousi vuodesta 1994 vuoteen 1999 noin 2700:sta 10 250:een. Heidän suhteellinen osuutensa rekrytoinneista nousi vastaavasti 7 %:sta 15 %:iin.

Vuoden 1999 rekrytointeja tarkastelemalla, jolloin on siis käytettävissä viimeisen yhdeksän vuoden työhistoria, selviää varsin suuria eroja toimialoittain tarkastelussa. Eniten toimialalla aiemmin työskennelleitä ovat rekrytoineet tietojenkäsittelypalvelu (20 %) sekä muu liike-elämää palveleva toiminta (21 %). Vähiten toimialalla aiemmin työskennelleitä ovat rekrytoineet konttori- ja tietokoneiden valmistus (4 %) sekä tutkimus- ja kehittämistoiminta (2 %). Myös kumi- ja muo-

vituoitteiden valmistus (7 %), rahoituspalvelut (8 %) sekä lääkintäkojeiden sekä optisten laitteiden valmistus (9,5 %) ovat selvästi rekrytoineet vähän toimialalla aiemmin työskennelleitä. Muilla toimialoilla osuudet ovat 13 - 14 prosenttia, mikä sekkin on varsin vähän. Luvut kertovat osaltaan toimialojen rekrytointivaikeuksista. Merkittävää on myös se, että vuodesta toiseen 67 - 72 prosenttia toimialalla työskennelleistä on rekrytoitu toisesta toimipaikasta. Vuonna 1999 toimialalla työskennelleistä eniten suoraan toisesta toimipaikasta rekrytoitiin tietojenkäsittelypalveluissa (88 %) sekä rahoituspalveluissa (84 %) ja vähiten kumi- ja muovituotteiden valmistuksessa (59 %) sekä metallituotteiden valmistuksessa pl. koneiden valmistus (58 %). Näin ollen soveliaita oman toimialan työttömiä on ollut verraten vähän.

5.3 Rekrytointien kohdentuminen

Rekrytoinnit ovat kohdentuneet varsin eri tavalla teollisuus- ja palvelualoilla. Tämän vuoksi toimialat on jaettu neljään kohdentumisiltaan riittävän samanlaiseen toimialaryhmään. Kuvioon 11 on koottu vuosittaiset rekrytointien lukumäärät sekä niiden kohdentumiset eri toimialaryhmittäin. Toimialaryhmät on jaoteltu seuraavasti. Kumi- ja muovituotteiden valmistus sekä metallituotteiden valmistus pois luettuna koneiden valmistus muodostavat ensimmäisen toimialaryhmän (kuvio 11a). Sähkötekniisten tuotteiden ja optisten laitteiden valmistus muodostaa toisen toimialaryhmän (kuvio 11b). Palvelualat on myös jaettu kahtia. Kolmas toimialaryhmä käsittää rahoitusta palvelevan toiminnan, tietojenkäsittelypalvelun, tutkimuksen sekä kehittämisen (kuvio 11c). Viimeinen toimialaryhmä sisältää muun liike-elämää palvelevan toiminnan (kuvio 11d).

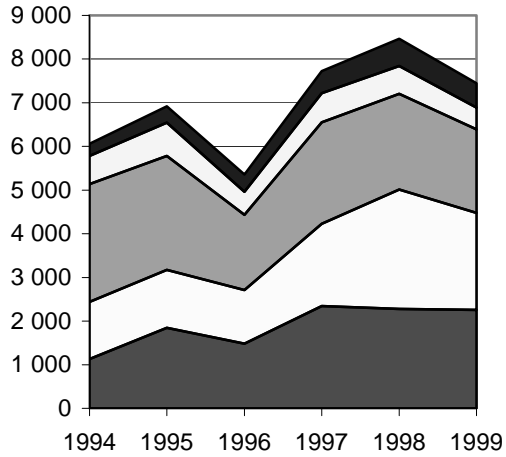
Kuviosta havaitaan toimialaryhmien väliset erot rekrytointien kohdentumisessa. Myös rekrytointien lukumäärän kehitys on ollut poikkeavaa toimialaryhmien välillä. Vaikka teollisuusaloilla palkansaajien nettomuutos on ollut positiivista joka vuonna, on rekrytointien määrä huomattavasti vakaampaa tai ainakin trendi on lievempi. Palvelualoilla rekrytointien määrä on puolestaan selvästi kasvussa tarkasteltavalla ajanjaksolla.

5.3.1 Työvoiman ulkopuolisten rekrytointien lisääntyminen

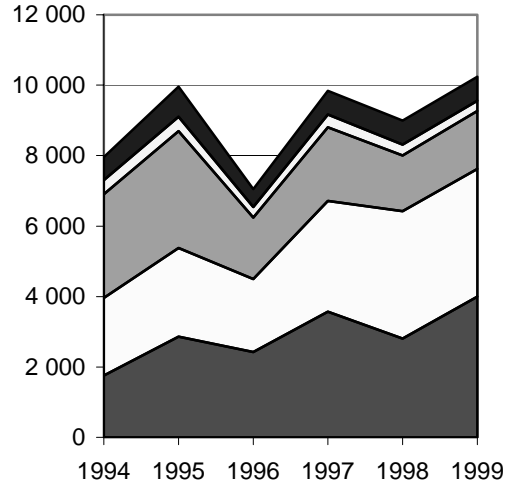
Rekrytoinneissa kehityssuuntana on ollut työvoiman ulkopuolisten rekrytointien lisääntyminen. Näin on käynyt kaikissa neljässä toimialaryhmässä. Muussa liike-elämää palvelevassa toiminnassa on näiden rekrytointien määrä vuoteen 1999 kolminkertaistunut 12 800:een, mikä vastaa noin 40 % kaikista toimialan rekrytoinneista. Kumi- ja metallituotteiden valmistuksessa osuus on 30 % ja sähkötekniisten tuotteiden ja optisten laitteiden valmistuksessa yli 35 %.

Kuvio 11. Rekrytointien kohdentuminen eri toimialaryhmittäin

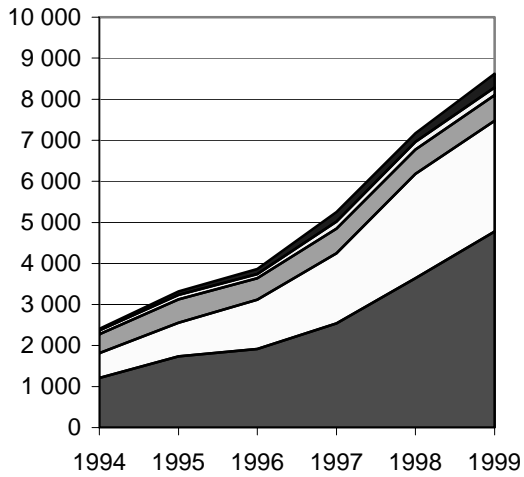
a) Kumi- muovituotteiden valmistus sekä metallituotteiden valmistus pl. koneiden ja laitteiden valmistus

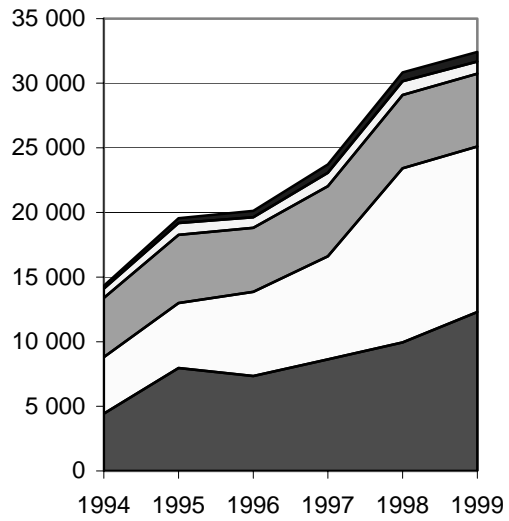
b) Sähkötekniisten tuotteiden ja optisten laitteiden valmistus

c) Rahoitusta palveleva toiminta, tietojenkäsittelypalvelu sekä tutkimus ja kehittäminen

d) Muu liike-elämää palveleva toiminta

- Työvoimapolitiisesta koulutuksesta rekrytoidut
- Työvoimapolitiisesta sijoituksesta rekrytoidut
- Työttömyydestä rekrytoidut
- Työvoiman ulkopuolelta rekrytoidut
- Toisesta toimipaikasta rekrytoidut

Rahoitus- ja tietojenkäsittelypalveluissa sekä tutkimuksessa ja kehityksessä työvoiman ulkopuolelta rekrytoitujen osuus on vuonna 1999 vastaavasti 31 %. Osuudet nousevat, kun tarkastellaan pelkästään toimialalla aiemmin työskentelämmättömiä. Tällöin esimerkiksi liike-elämän palveluissa työvoiman ulkopuolelta rekrytoitujen osuus muilta toimialoilta kaikkiaan rekrytoituista on 46 %. Osuuden kasvu johtuu siitä, että toimialalla aiemmin työskennelleistä suurin osa rekrytoidaan toisista toimipaikoista.

Eniten työvoiman ulkopuolelta rekrytoituja, mutta toimialalla aiemmin työskennelleitä rekrytoitiin muussa liike-elämää palvelevassa toiminnassa (vuonna 1999 n. 8 %). Muissa toimialaryhmissä vastaava osuus oli vuonna 1999 vain 4 - 5 prosenttia. Työvoiman ulkopuolelta rekrytoidulla on vähemmän työkokemusta toimialalta kuin muualta rekrytoituilla.

Eriytyisen nopeasti kasvaneet toimipaikat ovat joillakin toimialoilla rekrytoineet suhteellisesti hieman enemmän työvoiman ulkopuolelta kuin tavanomaisesti kasvaneet toimipaikat. Esimerkiksi näin oli vuonna 1999 radio-, televisio- ja tietoliikennevälineiden valmistuksessa, konttori- ja tietokoneiden valmistuksessa sekä tietojenkäsittelypalveluissa. Vastaavasti joillakin toimialoilla nopeasti kasvaneet toimipaikat rekrytoivat työvoiman ulkopuolelta hieman vähemmän kuin tavanomaisesti kasvaneet toimipaikat. Näitä olivat lääkintäkojeiden, hienomekaanisten kojeiden, optisten instrumenttien ja kellojen valmistus sekä muiden sähkökoneiden ja laitteiden valmistus. Näillä toimialoilla poikkeuksellisen nopeasti kasvaneet toimipaikat ovat rekrytoineet selvästi vähemmän kuin tavanomaisesti kasvaneet toimipaikat. Tämä voi johtua siitä, että nopeasti kasvaneet toimipaikat ovat olleet henkilöstömääriltään pienempiä kuin tavanomaisesti kasvaneet toimipaikat.

5.3.2 Muiden toimialojen työlliset työvoimavarana

Toisista toimipaikoista rekrytoitujen määrän kehitys on ollut varsin erilaista eri toimialaryhmissä. Voimakkainta tämä kehitys on ollut rahoitus- ja tietojenkäsittelypalveluissa sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa. Osuus on vuosi toisensa jälkeen ollut noin 50 %, ollen vuonna 1999 55 %. Rekrytointien määrä on samaan aikaan kasvanut noin 1200:sta lähes 4800:aan. Osuudet ovat suunnilleen samansuuruiset kullakin näistä toimialaryhmän toimialoista. Toisista toimipaikoista rekrytoidaan vähiten kumi-, muovi- ja metallituotteiden valmistuksessa. Siinäkin määrä on kaksinkertaistunut lähes 2300:aan. Se vastaa noin 30 % rekrytoinneista. Sähkötekniisten tuotteiden ja optisten laitteiden valmistuksessa määrä on myös kasvanut. Vuonna 1999 toisista toimipaikoista rekrytoitiin 4000, mikä on 39 % rekrytoinneista. Muissa liike-elämän palveluissa osuus oli 1999 vajaa 38 %, mutta tämä tarkoittaakin lähes 12 300 rekrytointia. Myös siinä määrä on kasvanut lähes tasaisesti.

Teollisuusaloilla vuonna 1999 toisista toimipaikoista rekrytoiduista noin 23 prosentilla oli työkokemusta rekrytointitoimialalta. Rahoitus- ja tietojenkäsittelypalveluissa sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa osuus oli 26 % ja muussa liike-elämää palvelevassa toiminnassa 38 %. Osuudet ovat suuremmat kuin muualta rekrytoiduilla. Silti suurin osa toisista toimipaikoista rekrytoiduista on tullut muilta kuin rekrytointitoimipaikan toimialalta. Erityisen nopeasti kasvaneet toimipaikat rekrytoivat hieman vähemmän toisista toimipaikoista (38 %) kuin tavanomaisesti kasvaneet toimipaikat (41 %). Kuitenkin kumi-, muovi- ja metallituotteiden valmistuksessa sekä muiden sähkökoneiden valmistuksessa erityisen nopeasti kasvaneet toimipaikat rekrytoivat hieman enemmän toisista toimipaikoista kuin tavanomaisesti kasvaneet toimipaikat.

5.3.3 Työttömien osuus rekrytoiduista vähentynyt

Kumi- ja metalliteollisuudessa työttömien osuus rekrytoiduista tippui 50 prosentista neljännekseen tarkasteluajanjaksona. Tämä on ollut lukumäärällisestikin laskeva. Sähkötekniisoptisessa teollisuudessa työttömyydestä rekrytoitujen määrä putosi vajaasta 3000:sta reiluun 1600:aan, suhteellisen osuuden pudotessa 37 %:sta 16 %:iin. Palvelualoilla työttömyydestä rekrytoitujen absoluuttiset määrät ovat olleet lievästi nousevia. Sen sijaan suhteelliset osuudet ovat tippuneet huomattavasti. Vuonna 1999 rahoituspalveluissa enää n. 11 %, tietojenkäsittelypalveluissa n. 7 % sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa n. 6 % rekrytoitiin työttömyydestä. Työttömistä ei selvästikään ole löytynyt sopivia työntekijöitä samaan tapaan kuin laman jälkeisinä vuosina. Kasvanut työvoiman kysyntä on tällöin joutunut kohdistumaan toisaalle.

Muussa liike-elämää palvelevassa toiminnassa 15 % työttömyydestä rekrytoiduista on työskennellyt aiemmin toimialalla. Vastaava osuus kumi-, muovi- ja metalliteollisuudessa oli 10 %, sähkötekniisoptisessa teollisuudessa 8 %, rahoitus- ja tietojenkäsittelypalveluissa sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa 6 %. Jälkimmäisimmässä kehityssuunta on ollut selvästi laskeva.

5.3.4 Työvoimapolitiittiset toimenpiteet

Palvelualoilla työvoimapolitiittisista sijoituksista rekrytoitujen lukumäärä nousi tarkastelujakson jälkimmäisellä puoliskolla, mutta heidän suhteellinen osuutensa tippui n. 3 - 4 %:iin. Koulutuksesta rekrytoitujen lukumäärä lisääntyi selvästi ja heidän suhteellinen osuutensakin nousi alle 2 %:sta n. 2-4 %:iin. Teollisuudessa työvoimapolitiittiset toimenpiteet ovat toimineet selvästi paremmin. Kumi- ja metalliteollisuudessa sijoituksesta rekrytoitujen osuus tippui 11 %:sta 7 %:iin. Sen sijaan koulutuksesta rekrytoitujen absoluuttinen määrä noin kaksinkertaistui ja suhteellinen osuus nousi 4,5 %:sta 7,5 %:iin. Tämä on havaittavissa myös kuvio 11a. Sähkötekniisoptisessa teollisuudessa sijoituksesta rekrytoitujen lukumäärä on ollut laskeva ja suhteellinen osuus on tippunut 5 %:sta alle 3 %:iin.

Koulutuksesta rekrytoitujen määrä on pysynyt n. 700:ssa vuosittain, minkä vuok-suhteellinen osuus on tippunut vain hieman, 8 %:sta 7 %:iin.

On kuitenkin havaittavissa, että koulutus on syrjäyttänyt työvoimapolitiittisen si-joituksen aktiivitoimenpiteenä²¹, kun syrjäyttämisen kriteerinä pidetään sitä, kumpi on absoluuttisesti johtanut paremmin työllistymiseen kasvutoimialalle eikä huomioon oteta toimipaikassa aiemmin työskennelleitä. Tarkastelussa on kuitenkin toimenpiteissä olleet huomioitu varsin suppean kriteerin avulla.

Muussa liike-elämää palvelevassa toiminnassa 12 % työvoimapolitiittisilta toi-menpiteiltä rekrytoiduista oli työskennellyt toimialalla aiemmin (vuonna 1999). Kumi-, muovi- ja metallituotteiden valmistuksessa osuus oli 7 % ja muissa toi-mialaryhmissä 4 %. Suurin osa näistä rekrytoiduista työskenteli siis aiemmin toi-sella toimialalla ja tässä valossa toimenpiteet ovat onnistuneet siirtämään työvoimaa kasvutoimialoille. Kuitenkin nämä määrät ovat suhteellisesti varsin pieniä osuuksia rekrytoinneista. Vuonna 1999 toimenpiteet johtivat kasvutoi-mialoilla hieman yli 4200 rekrytointiin, kun rekrytointeja oli vajaat 59 000.

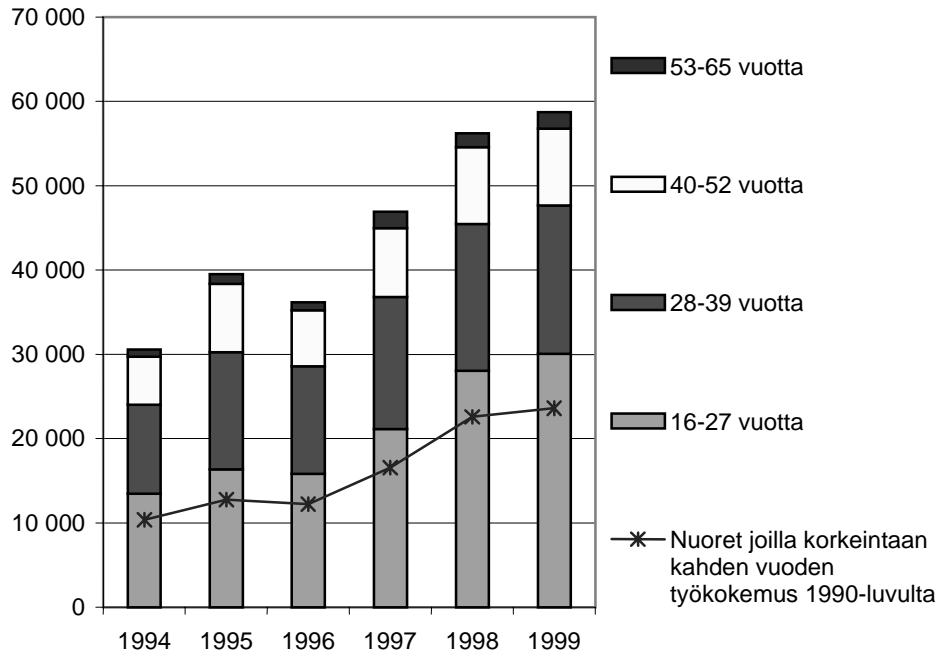
5.4 Rekrytoitujen taustaominaisuuksista

5.4.1 Nuoruus ja kokemattomuus korostuneet rekrytoinneissa

Rekrytoitujen ikäjakaumassa on tapahtunut selvä muutos vuoden 1996 jälkeen. Vuonna 1994 nuoria alle 28-vuotiaita rekrytoitiin noin 13 500. 1999 heidän mää-ränsä oli jo yli 30 000. Tämä tarkoittaa yli puolta kaikista rekrytoinneista. Vuon-na 1999 suhteellisesti eniten nuoria rekrytoitiin sähkökoneiden valmistuksessa (noin 55 %) ja vähiten rahoitusta palvelevassa toiminnassa (noin 38 %). Vuosien 1994 ja 1999 rekrytointien määrän kasvusta nuorten osuus on lähes 60 %. Eniten nuoria rekrytoitiin työvoiman ulkopuolelta, kaikkiaan yli 15 600 (yli 50 %) vuonna 1999. Vastaavasti työvoiman ulkopuolelta rekrytoiduista kolme neljästä oli nuoria. Vuonna 1999 yli 28 % kaikista rekrytoinneista kohdistui työvoiman ulkopuoliseen nuoreen. Vastaava osuus oli 1994 18 %.

²¹ Tämä on voinut johtua siitä, että isot toimipaikat eräillä toimialoilla ovat erikoistuneet rekrytoimaan työvoimapolitiittisesta koulutuksesta

Kuvio 12. Rekrytointien jakaantuminen ikäluokittain sekä nuorten määrä joilla on korkeintaan kahden vuoden työkokemus 1990-luvulta

Rekrytoidut nuoret ovat myös sekä absoluuttisesti että suhteellisesti tulleet keskimäärin kokemattommiksi²². Yli 75 prosentilla nuorista oli korkeintaan kahden vuoden työkokemus 1990-luvulta. Vuonna 1994 noin kolmasosa rekrytoiduista oli nuoria, joilla oli korkeintaan kahden vuoden työkokemus 1990-luvulta. Vastaava osuus 1999 oli jo yli 40 %. Tämä kehitys näkyy kuviosta 12. Lisäksi erityisesti alkuvuosina aineisto aliarvioi työkokemusta, joten todellisudessa kokemattomien nuorten osuus on kasvanut vieläkin suuremmaksi. Toimialalla aiemmin työskennelleet nuoret ovat myös selvästi kokeneempia kuin toimialalla aiemmin työskentelemättömät (17 % ja 50 %).

Vastaavasti aikuisten 28–39-vuotiaiden suhteellinen osuus rekrytoiduista tippui 35 %:sta 30 %:iin vuodesta 1994 vuoteen 1999. Heidän lukumääränsä nousi kuitenkin yli 7000:lla. Myös keski-ikäisten 40–52-vuotiaiden osuus tippui reiluun 15 %:iin, vaikka heidän määränsä nousi lähes 3400:lla. Ikääntyneiden 53–65-vuotiaiden osuudessa on ollut hienoinen kasvava trendi. 1994 rekrytoiduista ainoastaan 800 oli ikääntyneitä. Vuonna 2000 heitä oli jo lähes 2000. Silti suhteellinen osuus oli pieni, vain hieman yli 3 %. Niiden rekrytoitujen, joilla on korkeintaan kahden vuoden työkokemus, absoluuttinen määrä nousi kaikissa ikäluokissa. Suhteellisesti heidän osuutensa nousi kuitenkin vain nuorten kohdalla.

²² Työkokemuksella tarkoitettiin tässä yhteydessä työssäolokuukausia 1990-luvulla.

5.4.2 Opiskelijat ja kouluttautuneet rekrytoinneissa

Kuten nuorten, niin myös opiskelijoiden osuus rekrytoiduista on kasvanut vuosi vuodelta. Erityisen nopeasti kasvaneet toimipaikat ovat rekrytoineet hieman enemmän opiskelijoita kuin tavanomaisesti kehittyneet toimipaikat. Toimialalla aiemmin työskentelemättömistä 22 % oli opiskelijoita, kun tarkastellaan erityisen nopeasti kasvaneiden toimipaikkojen rekrytointeja. Osuus tavanomaisesti kehittyneissä toimipaikoissa oli 20 %. Vastaavat osuudet 1999 olivat jo 34 % ja 30 %. Opiskelijoina tässä on tarkasteltu ainoastaan rekrytointivuonna opintotukea saaneita.

Toimialalla aiemmin työskentelemättömistä työttömistä (toimialalla aiemmin työskentelemättömät) 3 % oli kouluttautunut uudella tutkinnolla rekrytointivuoden aikana. Toisten toimialojen työllisistä rekrytoiduista 27 % oli opiskelijoita tai samana vuonna uuden tutkinnon suorittaneita, kun työvoiman ulkopuolelta rekrytoiduissa heitä oli 54 %.

6 Lopuksi

Taantuneilla toimialoilla vuosien 1990–1993 aikana työssä olleiden joukosta on kaksi viidestä menettänyt työpaikkansa vuosikymmenen alkupuoliskon laman aikana. Näiden lisäksi osa palkansaajista vaihtoi suoraan toiseen työsuhteeseen. Valtaosa työsuhteensa tuolloin päättäneistä palkansaajista joutui työttömiksi tai siirtyi työvoiman ulkopuolelle. Laman aikana työpaikkansa taantuneilta toimialoilta menettäneistä kaikkiaan 65 000 on syrjäytynyt työelämästä vuosikymmenen jälkipuoliskolla.

Työvoiman tarjonta on taantuneilla toimialoilla vuosien 1990–1993 aikana työssä olleiden osalta vähentynyt 1990-luvun loppuun mennessä noin 50 000 henkilöllä. Työvoiman ulkopuolelle siirtyneistä joka viides oli vuoden 1999 lopussa vanhuuseläkkeellä. Työpaikkansa lama-aikana säilyttäneet ja työpaikkaa vaihtaneet ovat menestyneet työelämässä myöhemminkin hyvin. Toisin on käynyt laman aikana taantuneilta toimialoilta työpaikkansa menettäneille. Heistä vain puolet oli työllisiä vuoden 1999 lopussa.

Ikääntyneiden laman aikana työnsä menettäneiden henkilöiden työmarkkinoille pysyvämmin palaaminen on ollut erittäin vaikeaa. Noin 80 % lama-aikana työnsä menettäneistä ikääntyneistä on jäänyt 1990-luvulla ilman pysyvää, yli 11 kuukautta kestänyttä työsuhdetta. Ikääntyneiden työmarkkinatilanteeseen vaikuttaa erityisesti heidän eläkkeelle siirtymisen mahdollisuutensa.²³ Nuorista vastaavasti on käynyt noin viidennekselle. Parhaiten uuden työuran luomisessa ilman pitkää työttömyysjaksoa ovat onnistuneet korkeasti koulutetut ja 28–52-vuotiaat henkilöt.

Uuden työuran luonnin onnistumisessa tärkeitä on ollut uuden koulutuksen hankkiminen tai koulutuksessa oleminen. Uuden työuran luominen on toisinaan edellyttänyt myös toimialan vaihtoa jollekin toiselle, useimmiten ei-taantuneelle toimialalle. Suoraan toiseen työpaikkaan laman aikana vaihtaneista hieman alle kolmannes, alle vuoden kuluessa työsuhteen päättymisestä uuden työuran luoneista joka kuudes, ja vuoden–kahden kuluessa työsuhteen päättymisestä yli 11 kuukautta kestäneen työsuhteen hankkineesta joka neljäs vaihtoi toimialaa ei-taantuneella toimialalle. Suurin osa uuden työuran luoneista on kuitenkin pysynyt samalla toimialalla kuin mistä he ovat lama-aikana työnsä menettäneet. Näyttää siltä, että työttömyyden kestäessä pidempään niiden henkilöiden osuus kasvaa, jotka työllistyvät vanhasta toimialastaan poikkeavalle toimialalle.

Kasvualoilla tarkoitettiin toimialoja joiden palkansaajien lukumäärät ovat lisääntyneet vuoteen 2000 yli 20 %:lla vuodesta 1993 ja yli 50 %:lla vuodesta 1990. Näiden kasvualojen rekrytoinnit lisääntyivät tarkasteluajanjakson 1994–1999

²³ Ikääntyneiden työmarkkinatilanteesta tarkemmin kertovat esimerkiksi Rantala & Romppanen (2003).

loppua kohden. Rekrytointien lisääntyminen on suurimmaksi osaksi tapahtunut palvelualoilla. Rekrytointikehitys on selvästi eriytynyt myös toimialojen sisällä. Toimipaikkojen nopeimmin kasvava neljännes on vastannut lähes kokonaisuudessaan rekrytointinopeuden kasvusta.

Aineistosta aiempaa työhistoriaa on mahdollista havaita neljästä vuodesta (1994) yhdeksään vuoteen (1999). Rekrytointien kohdentumisella tarkoitettiin sitä työmarkkinatilaa, mistä työntekijän rekrytointi on tapahtunut. Rekrytoinnit ovat kohdistuneet lähinnä henkilöihin, joilla ei ole aiempaa työkokemusta toimialalta. Kuitenkin tämä vaihtelee jonkin verran toimialoittain. Joillakin toimialoilla rekrytoitujen aiempi työkokemus toimialalta on erittäin vähäistä. Esimerkiksi tutkimus- ja kehittämistoiminnassa rekrytoiduista vain 2 %:lla ja konttori- ja tietokoneiden valmistuksessa 4 %:lla oli aiempaa työkokemusta toimialalta. Henkilöt, joilla on aiempaa työkokemusta toimialalta, rekrytoidaan pääasiallisesti toisesta toimipaikasta.

Keskeistä on ollut työvoiman ulkopuolelta tapahtuvien rekrytointien lisääntyminen. Tämä on näkynyt myös lisääntyneenä nuorten määränä. Rekrytointitarpeen kasvu on johtanut siihen, että opiskelijoita ja kokemattomia nuoria on ollut rekrytoiduissa entistä enemmän. Toisista toimipaikoista rekrytoitujen osuus on vaihdellut toimialojen välillä. Joillakin toimialoilla se on ollut tärkein rekrytointikohde. Toisista toimipaikoista rekrytoidut ovat olleet lähinnä rekrytointitoimialalla aiemmin työskentelemättömiä.

Työttömien merkitys kasvualojen työvoiman lähteenä on vähentynyt eikä työttömistä ole 1990-luvun loppupuolella selvästikään löytynyt työvoimaa kuten laman jälkeisinä vuosina. Vuonna 1999 rahoituspalveluissa enää 11 %, tietojenkäsittelypalveluissa 7 % sekä tutkimus- ja kehittämistoiminnassa 6 % rekrytoitiin työttömyydestä. Työvoimapolitiittiset toimenpiteet ovat toimineet paremmin kasvuteollisuus- kuin kasvupalvelualoilla. Lisäksi työvoimapolitiittiset koulutustoimenpiteet ovat johtaneet rekrytointeihin hieman työvoimapolitiittisia sijoitustoimenpiteitä enemmän. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden merkitys työvoiman siirtäjänä muilta toimialoilta kasvutoimialoille on kuitenkin ollut suhteellisen pientä, sillä esimerkiksi vuonna 1999 vain noin 7 % rekrytoinneista tapahtui työvoimapolitiittisista toimenpiteistä.

Kirjallisuus

- Boldt, Peter J. – Laine, Pekka* (2001): Joustavuus, työmarkkinarakenteet ja työttömyys. Suomen Ammattiliittojen Keskusjärjestö, Tutkimustieto 1/2001.
- Borjas, George J.* (2000): Labor Economics. 2nd edition. McGraw-Hill Higher Education, Boston.
- Kiander, Jaakko – Kröger, Outi – Romppanen, Antti* (toim.) (2003): Talouden rakenteet 2003. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus, Helsinki.
- Kiander, Jaakko – Vartia, Pentti* (1998): Suuri Lama. Suomen 1990-luvun kriisi ja talouspoliittinen keskustelu. ETLA B 143, Helsinki.
- Korkeamäki, Ossi – Kyyrä, Tomi* (2000): Integrated Panel of Finnish Companies and Workers. VATT-keskustelualoitteita 226, Helsinki.
- Koskela, Erkki – Uusitalo, Roope* (2003): The Un-Intended Convergence: How the Finnish Unemployment Reached the European Level. CESifo Working Paper no. 878.
- Kyyrä, Tomi* (1999): Aineistokuvaus. Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. (julkaisematon käsikirjoitus).
- Rantala, Juha – Romppanen, Antti* (2003): Ikääntyvät työmarkkinoilla. VATT-keskustelualoitteita 311, Helsinki.
- Tiainen, Pekka* (2003): Työpaikkapula vai työvoimapula? Työpoliittinen Aikakauskirja 1/2003. Työministeriö, Helsinki.
- Tilastokeskus* (2003): Kansantalouden tilinpito 1975–2000. Aikasarjat. (julkaisematon).
- Tilastokeskus* (1999): Kansantalouden tilinpito 1990–1998. Kansantalous 1999:8.
- Työministeriö* (2003): Osaamisen ja täystyöllisyyden Suomi. Työvoima 2020 loppuraportti. Työpoliittinen tutkimus nro 245, Helsinki.

**VATT-KESKUSTELUALOITTEITA / DISCUSSION PAPERS ISSN 0788-5016
- SARJASSA ILMESTYNEITÄ**

260. Hakola Tuulia – Uusitalo Roope: Let's Make a Deal – the Impact of Social Security Provisions and Firm Liabilities on Early Retirement. Helsinki 2001.
261. Hjerppe Reino – Kari Seppo – Lönnqvist Henrik (toim.): Verokilpailu ja verotuksen kehittämistarpeet. Helsinki 2001.
262. Hakola Tuulia – Lindeboom Maarten: Retirement Round-about: Early Exit Channels and Disability Applications. Helsinki 2001.
263. Kilponen Juha – Romppanen Antti: Julkinen talous ja väestön ikääntyminen pitkällä aikavälillä – katsaus kirjallisuuteen ja simulointeja sukupolvimallilla. Helsinki 2001.
264. Riihelä Marja – Sullström Risto – Tuomala Matti: On Economic Poverty in Finland in the 1990s. Helsinki 2001.
265. Parkkinen Pekka: Suomen ja muiden unionimaiden väestön ikärakenne vuoteen 2050. Helsinki 2002.
266. Kari Seppo – Ylä-Liedenpohja Jouko: Classical Corporation Tax as a Global Means of Tax Harmonization. Helsinki 2002.
267. Kallioinen Johanna: Pyöräilyn institutionaalinen asema liikennesuunnittelussa. Helsinki 2002.
268. Kangasharju Aki and Venetoklis Takis: Business Subsidies and Employment of Firms: Overall Evaluation and Regional Extensions. Helsinki 2002.
269. Moisio Antti: Determinants of Expenditure Variation in Finnish Municipalities. Helsinki 2002.
270. Riihelä Marja – Sullström Risto: Käytettävissä olevien tulojen liikkuvuus vuosina 1990-1999. Helsinki 2002.
271. Kari Seppo – Kröger Outi – With Hanna: Saksan verouudistus 2001. Helsinki 2002.
272. Kari Seppo: Norjan ja Suomen tuloverojärjestelmän vertailua. Helsinki 2002.
273. Sinko Pekka: Labour Tax Reforms and Labour Demand in Finland 1997-2001. Helsinki 2002.
274. Pekkala Sari – Kangasharju Aki: Adjustment to Regional Labour Market Shocks. Helsinki 2002.
275. Poutvaara Panu: Gerontocracy Revisited: Unilateral Transfer to the Young May Benefit the Middle-aged. Helsinki 2002.
276. Uusitalo Roope: Tulospalkkaus ja tuottavuus. Helsinki 2002.
277. Kemppi Heikki – Lehtilä Antti: Hiilidioksidiveron taloudelliset vaikutukset. Helsinki 2002.
278. Rauhanen Timo: Liikevaihtoraja arvonlisäverotuksessa – Pienyrityksen kasvun este? Helsinki 2002.

279. Berghäll Elina – Kilponen Juha – Santavirta Torsten: Näkökulmia suomalaiseen tiede-, teknologia- ja innovaatiopolitiikkaan – KNOGG-työpajaseminaarin yhteenveto. Helsinki 2002.
280. Laine Veli: Evaluating Tax and Benefit Reforms in 1996 – 2001. Helsinki 2002.
281. Pekkala Sari – Tervo Hannu: Unemployment and Migration: Does Moving Help? Helsinki 2002.
282. Honkatukia Juha – Joutsenvirta Esa – Kemppe Heikki – Perrels Adriaan: EU:n laajuisen päästökaupan toteuttamisvaihtoehdot ja vaikutukset Suomen kannalta. Helsinki 2002.
283. Kotakorpi Kaisa: Access Pricing and Competition in Telecommunications. Helsinki 2002.
284. Hämäläinen Kari – Böckerman Petri: Regional Labour Market Dynamics, Housing and Migration. Helsinki 2002.
285. Sinko Pekka: Labour Taxation, Tax Progression and Job Matching – Comparing Alternative Models of Wage Setting. Helsinki 2002.
286. Tuomala Juha: Työttömyyden alueellisen rakenteen kehitys 1990-luvulla. Helsinki 2002.
287. Berghäll Elina: Virosta ja Ahvenanmaan itsehallintoalueelta Suomeen kohdistuvat verokilpailupaineet. Helsinki 2002.
288. Korkeamäki Ossi – Kyyrä Tomi: The Gender Wage Gap and Sex Segregation in Finland. Helsinki 2002.
289. Kilponen Juha – Santavirta Torsten: Taloudellinen kasvu, innovaatiot ja kilpailu – katsaus kirjallisuuteen ja politiikkasuosituksiin. Helsinki 2002.
290. Siivonen Erkki – Huikuri Satu (Edited): Workshop on Studies for Northern Dimension Kalastajatorppa 30 – 31 May, 2002. Helsinki 2002.
291. Pohjola Johanna – Kerkelä Leena – Mäkipää Raisa: Who Gains from Credited Forest Carbon Sinks: Finland and Other Annex I Countries in Comparison. Helsinki 2002.
292. Montén Seppo – Tuomala Juha: Alueellinen työttömyys ja pitkäaikaistyöttömyys 1990-luvulla. Helsinki 2003.
293. Lyytikäinen Teemu: Pienituloisuuden dynamiikka Suomessa. Helsinki 2003.
294. Aulin-Ahmavaara Pirkko – Jalava Jukka: Pääomapanos ja sen tuottavuus Suomessa vuosina 1975-2001. Helsinki 2003.
295. Vaittinen Risto: Maatalouskaupan vapauttaminen – kansainväliset vaikutukset ja merkitys EU:lle. Helsinki 2003.
296. Haataja Anita: Suomalaiset mikrosimulointimallit päätöksenteon valmistelussa ja tutkimuksessa. Helsinki 2003.
297. Kangasharju Aki – Korpinen Liisa – Parkkinen Pekka: Suomessa asuvat ulkomaalaiset: Esiselvitys. Helsinki 2003.
298. Hietala Harri – Lyytikäinen Teemu: Työn, pääoman ja kulutuksen verorasituksen mittaaminen. Helsinki 2003.

299. Räisänen Heikki: Rekrytointiongelmat ja työvoimapotentiaali lääkärien, lastentarhanopettajien, farmaseuttien ja proviisorien ammateissa. Helsinki 2003.
300. Kröger Outi: Pääoma- ja yritystulojen verotus – uusi suunta? Helsinki 2003.
301. Kari Seppo – Liljeblom Eva – Ylä-Liedenpohja Jouko: Snedvridande beskattning av utländska investeringar: Reell och finansiell aktivitet inducerad av skattearbitrage. Helsinki 2003.
302. Pekkala Sari: Is Little Brother Nothing but Trouble?: Educational Attainment, Returns to Schooling and Sibling Structure. Helsinki 2003.
303. Vaittinen Risto: Liberalisation of Agricultural Trade – Global Implications and what it Means for the EU. Helsinki 2003.
304. Kangasharju Aki – Venetoklis Takis: Do Wage-subsidies Increase Employment in Firms? Helsinki 2003.
305. Räisänen Heikki: How to Cope with Labour Market Policy Tools in Economic Downturn: Finnish Evidence. Helsinki 2003.
306. Ruotoistenmäki Riikka – Siivonen Erkki: Tiehankkeiden rahoitusvajeen ratkaisu? Helsinki 2003.
307. Hjerppe Reino: Social Capital and Economic Growth Revisited. Helsinki 2003.
308. Honkatukia Juha – Kangasharju Aki – Vaittinen Risto: Suuren aluepolitiikan ja hajasijoittamisen vaikutuksia Keski-Suomessa. Helsinki 2003.
309. Luukkonen Antti: Palkkadiskriminaatio Suomen teollisuussektorin toimihenkilöillä vuonna 2000. Helsinki 2003.
310. Pekkala Sari: What Draws People to Urban Growth Centers: Jobs vs. Pay? Helsinki 2003.
311. Rantala Juha – Romppanen Antti: Ikääntyvät työmarkkinoilla. Helsinki 2003.
312. Hämäläinen Kari: Education and Unemployment: State Dependence in Unemployment Among Young People in the 1990s'. Helsinki 2003.
313. Berghäll Elina – Kiander Jaakko: The Finnish Model of STI Policy: Experiences and Guidelines. KNOGG Thematic Network WP4 Country Report – Finland. Helsinki 2003.
314. Kilponen Juha – Sinko Pekka: Does Centralised Wage Setting Lead into Higher Taxation? Helsinki 2003.
315. Järviö Maija-Liisa: Julkisesti tuettu hammashuolto vuosina 1994-2000. Helsinki 2003.
316. Ollikainen Virve: The Determinants of Unemployment Duration by Gender in Finland. Helsinki 2003.
317. Kari Seppo – Lyytikäinen Teemu: Efektiivinen veroaste eri sijoitusmuodoissa. Helsinki 2003.